

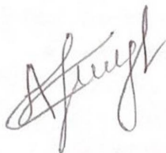
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

ГОЛУБЕНКО Олександра Володимирівна

(студентка групи ЗФБС-22-М)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»)

Завідувач кафедри фінансів та
цифрової економіки

д.е.н. проф. Н.Г. Виговська.

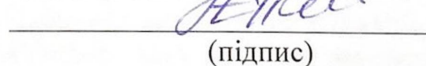
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Науковий керівник

д.е.н. проф. Петрук О.М.

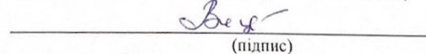
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент

к.е.н., доц. Виговський В.Г.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Житомир 2023

АНОТАЦІЯ

Гарбарчук І.О. Управління власним капіталом підприємства

Магістерська робота представлена на здобуття освітнього ступеня «магістр» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси банківська справа та страхування». – Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2023.

Дослідження присвячено науковому обґрунтуванню теоретичних та організаційних положень управління власним капіталом підприємства та розробці практичних рекомендацій щодо оптимізації структури капіталу на підприємстві.

У роботі поглиблено теоретичні підходи до категорії «власний капітал підприємства»; досліджені методичні засади управління власним капіталом підприємства; проаналізовано нормативно-правове забезпечення у сфері управління власним капіталом підприємства; здійснено діагностику стану фінансово-економічної діяльності ТДВ «Яготинський маслозавод»; здійснено оцінку стану управління власним капіталом на ТДВ «Яготинський маслозавод»; запропоновано напрями підвищення ефективності управління власним капіталом шляхом оптимізації його структури.

Ключові слова: власний капітал, позиковий капітал, управління капіталом.

ABSTRACT

Garbarchuk I.O. Management of the enterprise's own capital. - Manuscript.

Master's thesis is represented on reception of an educational degree «master» field of knowledge 07 «Management and administration» of specialty 072 «Finance banking and insurance». - Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2023.

The study is devoted to the scientific substantiation of the theoretical and organizational provisions of the enterprise's cash flow management and the development of practical recommendations for improving the enterprise's cash flow management.

The work deepens the theoretical approaches to the category of «equity capital of an enterprise»; the methods of capital of the enterprise"; methodological principles of enterprise equity management; analyzed regulatory and legal support in the field of equity management of the enterprise; diagnostics of the state of financial and economic activity of «Yagotynsky butter plant» ALC; an assessment of the status of equity management at «Yagotynsky butter plant» ALC was carried out; directions for improving the efficiency of equity management of «Yagotynsky butter plant» ALC were proposed by optimizing its structure.

Keywords: equity capital, borrowed capital, capital management.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1. Економічна сутність власного капіталу підприємства.....	7
1.2. Методичні засади управління власним капіталом підприємства.....	17
1.3. Нормативно-правове забезпечення у сфері управління власним капіталом підприємства.....	26
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХІВ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ТДВ «ЯГОТИНСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД».....	41
2.1. Діагностика фінансово-економічної діяльності ТДВ «Яготинський маслозавод».....	41
2.2. Аналіз стану управління власним капіталом на ТДВ «Яготинський маслозавод».....	54
2.3. Напрями підвищення ефективності управління власним капіталом ТДВ «Яготинський маслозавод».....	65
Висновки до розділу 2.....	73
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку господарська діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання здійснюється в умовах обмеженості власних фінансових ресурсів, ускладнення доступу до банківських кредитних коштів, низьким рівнем державної підтримки реального сектору економіки, що призводить до зниження результативності та ефективності підприємницької діяльності в Україні. Одним із основних джерел забезпечення фінансових потреб підприємства є власний капітал, наявність і достатність якого сприяє сталому економічному розвитку, забезпеченню фінансової стійкості та стабільності функціонування, досягненню належного рівня конкурентоспроможності, платоспроможності та інвестиційної привабливості. Досягнення зазначених умов можливе лише в разі побудови гнучкої та ефективної системи управління власним капіталом підприємства, яка б дозволяла виконувати поточні та стратегічні цілі й завдання його функціонування.

Управління власним капіталом підприємства є ключовим аспектом під час створення підприємства і його функціонування, оскільки його достатність є одним з головних показників під час оцінювання кредитоспроможності, а також рівня фінансової безпеки підприємства. Управління власним капіталом підприємства в умовах нестачі фінансових ресурсів, дорожнечі позикових коштів стає особливим об'єктом управління, адже сьогодні у важких економічних умовах підприємству необхідно вміти розраховувати лише на власні фінансові ресурси.

Проблематиці формування та управління власним капіталом підприємства присвячено багато праць відомих науковців та економістів, таких як Л.В. Безкоровайна, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Т.А. Городня, А.А. Горбатенко, Я.П. Іщенко, Л.І. Катан, В.Ф. Максимова, О.А. Нужна. Однак в умовах нестабільності економіки та нестачі фінансових ресурсів удосконалення системи управління власним капіталом підприємства потребує подальшого вивчення. Таким чином, можемо дійти висновку, що сьогодні питання управління власним капіталом підприємства займає важливе місце у структурі наукових досліджень у сфері

фінансів.

Практична значимість вказаних проблем та об'єктивна необхідність адаптації теоретичних та методичних основ управління власним капіталом вітчизняних підприємств обумовили актуальність теми магістерської роботи.

Мета і задачі дослідження. Метою магістерської роботи є дослідження теоретичних основ та обґрунтування практичних рекомендацій щодо удосконалення управління власним капіталом ТДВ «Яготинський маслозавод».

Відповідно до зазначеної мети у роботі поставлено та вирішено наступні **завдання**:

- дослідити економічну сутність власного капіталу підприємства;
- визначити методичні засади управління власним капіталом підприємства;
- здійснити аналіз нормативно-правового забезпечення у сфері управління власним капіталом підприємства;
- провести діагностику фінансово-економічної діяльності ТДВ «Яготинський маслозавод»;
- здійснити аналіз стану управління власним капіталом на ТДВ «Яготинський маслозавод»;
- запропонувати напрями підвищення ефективності управління власним капіталом ТДВ «Яготинський маслозавод».

Об'єктом дослідження виступає процес управління власним капіталом ТДВ «Яготинський маслозавод».

Предметом дослідження є теоретичні та методико-прикладні аспекти у сфері управління власним капіталом ТДВ «Яготинський маслозавод».

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою проведених у дипломній роботі досліджень стали наукові концепції і теоретичні розробки провідних вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі управління власним капіталом підприємства. Під час виконання роботи використовувались такі методи, як системно-структурний підхід, що розглядає процес управління власним капіталом підприємства як цілісну структуровану систему; логічний метод, порівняльного та економіко-статистичного аналізу і синтезу, систематизації, групування, експертної

оцінки, графічний та інші методи.

Інформаційними джерелами дослідження для написання магістерської роботи виступили матеріали наукових досліджень закордонних і вітчизняних провідних учених і фахівців в галузі фінансової діяльності, законодавчі та нормативні акти, електронні ресурси, а також фінансова звітність ТДВ «Яготинський маслозавод».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

удосконалено

теоретичну базу для дослідження й практичного розв'язання проблеми підвищення ефективності управління власним капіталом підприємства;

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність даного дослідження полягає в обґрунтування управлінських рішень щодо підвищення ефективності фінансової політики у сфері управління власним капіталом підприємства. Практичні рекомендації можуть бути застосовані в практиці управління фінансовими ресурсами вітчизняних підприємств.

Особистий внесок здобувача. Робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі відображені в ній висновки та положення наукової новизни, які виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати дослідження доповідались та одержали позитивну оцінку на 2 науково-практичних конференціях, серед яких: Всеукраїнська науково-практична on-line конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої Дню науки (15-19 травня 2023 р., м. Житомир), Міжнародна наукова конференція «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу» (м. Житомир, 9-10 листопада 2023 р.).

Публікації. Основні положення, висновки і результати наукового дослідження опубліковано у 2 тезах доповідей:

1. Бадзюх А.А., Гарбарчук І.О. Процеси цифровізації фінансів малих підприємств в Україні. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої Дню науки, 15–19 травня 2023 року. Житомир: «Житомирська політехніка», 2023. С. 501.

2. Бадзюх А.А., Гарбарчук І.О. Управління дебіторською заборгованістю підприємства. Тези IV Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу», 09-10 листопада 2023 р. Житомир: «Житомирська політехніка», 2023.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 87 сторінках друкованого тексту. Робота містить 20 таблиць та 3 рисунки. Список використаних літературних джерел налічує 73 найменування. Робота містить 6 додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність власного капіталу підприємства

Нині в Україні існує багато форм власності, тому стає надзвичайно важливим питання вивчення формування, функціонування та відтворення підприємницького капіталу. Одне із завдань підприємства полягає в можливості оцінити вплив фінансової структури капіталу на рентабельність підприємства, яка можлива в результаті проведення детального аналізу його діяльності. Структурою капіталу, відповідно до мінливих внутрішніх і зовнішніх обставин, слід грамотно управляти.

Без формування значного обсягу власного капіталу стає неможливим створення та нормальне існування підприємств незалежно від їх форм власності. Створення власного капіталу відбувається за рахунок безпосередньої участі його власників. Фінансові ресурси – це найважливіший організаційний ресурс підприємства, а капітал – один із первинних факторів виробництва, що має особливе значення для життєдіяльності та фінансової стійкості підприємства. Саме капітал є основою виникнення і подальшого функціонування підприємства, а в ході діяльності забезпечує інтереси власників, персоналу та держави.

Питання сутності та теоретичної значущості поняття «власний капітал підприємства» у своїх працях піднімали такі науковці, як: Ф.Ф. Бутинець [3], О.Й. Вівчар [5], А.А. Горбатенко [7], Я.П. Іщенко [16], Л.І. Катан [17], Т.М. Королук [20], О.А. Нужна [35], В.П. Сопко [50], А.В. Хмелевська, Г.М. Незборецька [60], О.В. Ареф'єва, І.М. Мягих, Т.Г. Росумака [1]. У роботах цих науковців вирішено багато питань щодо визначення та формування власного капіталу різних суб'єктів господарювання, а також ті проблемні питання, що стосуються дослідження структури власного капіталу. Проте нині немає єдиного підходу до трактування сутності та складу власного капіталу підприємства.

У вітчизняній літературі існує безліч різних точок зору стосовно визначення поняття «власний капітал». Основні підходи щодо трактування даної фінансової

категорії наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до визначення поняття «власний капітал підприємства»*

№ з/п	Автор	Сутність поняття «власний капітал підприємства»
1	Ф.Ф. Бутинець	Власний капітал – це загальна вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються ним для формування його активів
2	О.Й. Вівчар	Власний капітал – це фінансові ресурси, які вкладає підприємство для організації та фінансування господарської діяльності
3	А.А. Горбатенко	Власний капітал виражає загальну величину коштів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, вкладених в активи підприємства
4	Я.П. Іщенко	Власний капітал – необхідний фактор виробництва, він включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані акції і звичайні акції
5	Л.І. Катан	Власний капітал – це певне вираження фінансових відносин, що виникають між акціонерним товариством (корпорацією) та іншими суб'єктами господарювання з приводу його формування та використання.
6	Т.М. Королюк	Власний капітал – це сукупність економічних благ у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, які залучаються до економічного процесу діяльності суб'єкта господарювання без визначення терміну повернення їх власникам і здатні генерувати доходи
7	О.А. Нужна	Власний капітал – це загальна вартість власних засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються ним для формування його активів
8	В.В. Сопко	Власний капітал – це сума належних підприємству власних коштів, отриманих в результаті його діяльності чи від засновників (учасників) у вигляді внесків, акцій, паїв тощо, або безоплатно залишених на підприємстві
9	А.В. Хмелевська, Г.М. Незборецька	Власний капітал – це модифікована величина заборгованості підприємства його засновникам у розмірі вартості активів, які ним забезпечуються

*складено авторами з використанням джерел [3, 6, 7, 16, 17, 20, 35, 50, 60]

Аналізуючи наведені в таблиці визначення, можна помітити, що автори пояснюють економічний сенс власного капіталу, спираючись на його ключову функцію - забезпечити підприємство власними ресурсами, необхідними для початку і продовження господарської діяльності.

Отже, ми вважаємо, що трактування поняття власного капіталу такими авторами, як О.Й. Вівчар, Я.П. Іщенко та Л.І. Катан є недосить повні, тому що:

- внески до власного капіталу можуть бути здійснені не лише у формі грошових коштів;
- до складу власного капіталу входять не лише прибутки, борги та акції;
- фінансові відносини з приводу власного капіталу виникають не лише за участі акціонерного товариства.

Щодо трактування поняття власного капіталу останніми авторами, то вони, на нашу думку, є досить змістовними. Зокрема можна виділити трактування цього поняття такими авторами, як А.А. Горбатенко та Т.М. Королук, оскільки в даних тлумаченнях охоплюються усі можливі форми внесків до власного капіталу.

Отже, на нашу думку, власний капітал – це загальна вартість власних засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються ним для формування його активів.

Власний капітал становить:

- ресурси підприємства, акумульовані його власниками у вигляді внесків до зареєстрованого статутного та іншого капіталу, а також набутого за час господарської діяльності майна;
- загальну вартість належних підприємству коштів на правах власності, які воно використовує з метою формування своїх активів;
- належні підприємству джерела, які вкладені засновниками (учасниками) або залишені ними на підприємстві з оподаткованого прибутку без визначення строку повернення.

Майно, активи формуються за рахунок власного капіталу, інвестованого в них, і характеризуються як чисті активи підприємства, хоча цю категорію слід сприймати як певну умовність з кількох причин:

- на практиці дуже важко розділити, які активи придбані за власні кошти підприємства (що є чистими активами), а які за рахунок залучених джерел (що не відносяться до таких);
- пріоритетність у поверненні капіталу завжди мають зобов'язання, власні джерела (що символізують чисті активи) повертаються за залишковим принципом;

– чисті активи не можуть відображати поточну ринкову вартість майна підприємства, оскільки є лише різницею між бухгалтерською оцінкою активів і кредиторською заборгованістю.

Залучений капітал – це ресурси, що надійшли зі сторони і тимчасово використовуються в обороті підприємства. Такі ресурси характеризують капітал підприємства у формі зобов'язань.

Встановлюючи межу між капіталом власників і зобов'язаннями у формі кредиторської заборгованості, треба пам'ятати, що:

- власний капітал – це головний ризиковий капітал, власність суб'єкта господарювання;
- власний капітал не дає гарантованого прибутку для власників;
- щодо нього не встановлено чіткого графіку повернення засновникам, інвесторам;
- до власного капіталу не можуть бути пред'явлені обов'язкові вимоги з виплати дивідендів;
- власний капітал може поповнюватися за рахунок результатів діяльності підприємства, у формі реінвестиції прибутку, переоцінки активів та інших джерел;
- власний капітал може виступати джерелом для здійснення ризикових інвестицій в інші суб'єкти. До того ж часткова чи повна втрата інвестованого капіталу не призводить до юридичної відповідальності перед власниками.

Натомість, зобов'язання з повернення залученого капіталу обов'язково повинні бути виконані, вони мають точну оцінку, строки погашення. Суб'єкти, до яких виникли боргові зобов'язання, повинні бути ідентифіковані в аналітичному обліку як окремі юридичні, фізичні особи, або групи осіб.

У момент створення підприємства його стартовий капітал представляють активи, інвестовані засновниками (учасниками) у майно підприємства як внески до зареєстрованого статутного та іншого капіталу.

Можемо відмітити, що розмір власного капіталу визначає ступінь незалежності та впливу його власників на підприємство, а для кредиторів є показником стійкості підприємства (чим більшим є власний капітал і менша

кредиторська заборгованість, тим кращі відносини з різними юридичними та фізичними особами.

Абсолютна та відносна величини власного капіталу залежать від фінансових можливостей підприємства та обраної ним політики щодо його структури. Фінансування діяльності підприємства за рахунок власного капіталу є альтернативою до залучення позичкових коштів. Оскільки сутність будь-якої категорії проявляється через функції, які вона виконує, доцільно розглянути функції власного капіталу (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Функції власного капіталу підприємства

Функція власного капіталу	Характеристика функції
Відповідальності і захисту прав кредиторів	відображений в балансі підприємства власний капітал є для зовнішніх користувачів мірилом відносин відповідальності на підприємстві, а також захистом кредиторів від втрати капіталу
Довгострокового кредитування	перебуває в розпорядженні підприємства необмежений час
Фінансування ризику	власний капітал використовується для фінансування ризикових інвестицій, на що можуть не погодитись кредитори.
Кредитоспроможності	при наданні кредиту, за інших рівних умов, перевага надається підприємствам з меншою кредиторською заборгованістю і більшим власним капіталом
Компенсації понесених збитків	тимчасові збитки мають погашатись за рахунок власного капіталу
Розподілу доходів і активів	частки окремих власників у капіталі є основою при розподілі фінансового результату та майна при ліквідації підприємства
Самостійності і влади	визначення ступеня влади кожного з власників щодо прийняття рішень з управління підприємством. Розмір власного капіталу визначає ступінь незалежності та впливу його власників на підприємство

Дослідивши основні функції власного капіталу можемо зазначити, що розмір власного капіталу визначає ступінь незалежності та впливу його власників на підприємство, а для кредиторів є основним показником стійкості підприємства (чим більшим є власний капітал і менша кредиторська заборгованість, тим кращі відносини з різними юридичними та фізичними особами).

З метою подальшого дослідження категорії власного капіталу варто навести наступні його класифікації, які більше розкривають його природу (див. рис. 1.1).

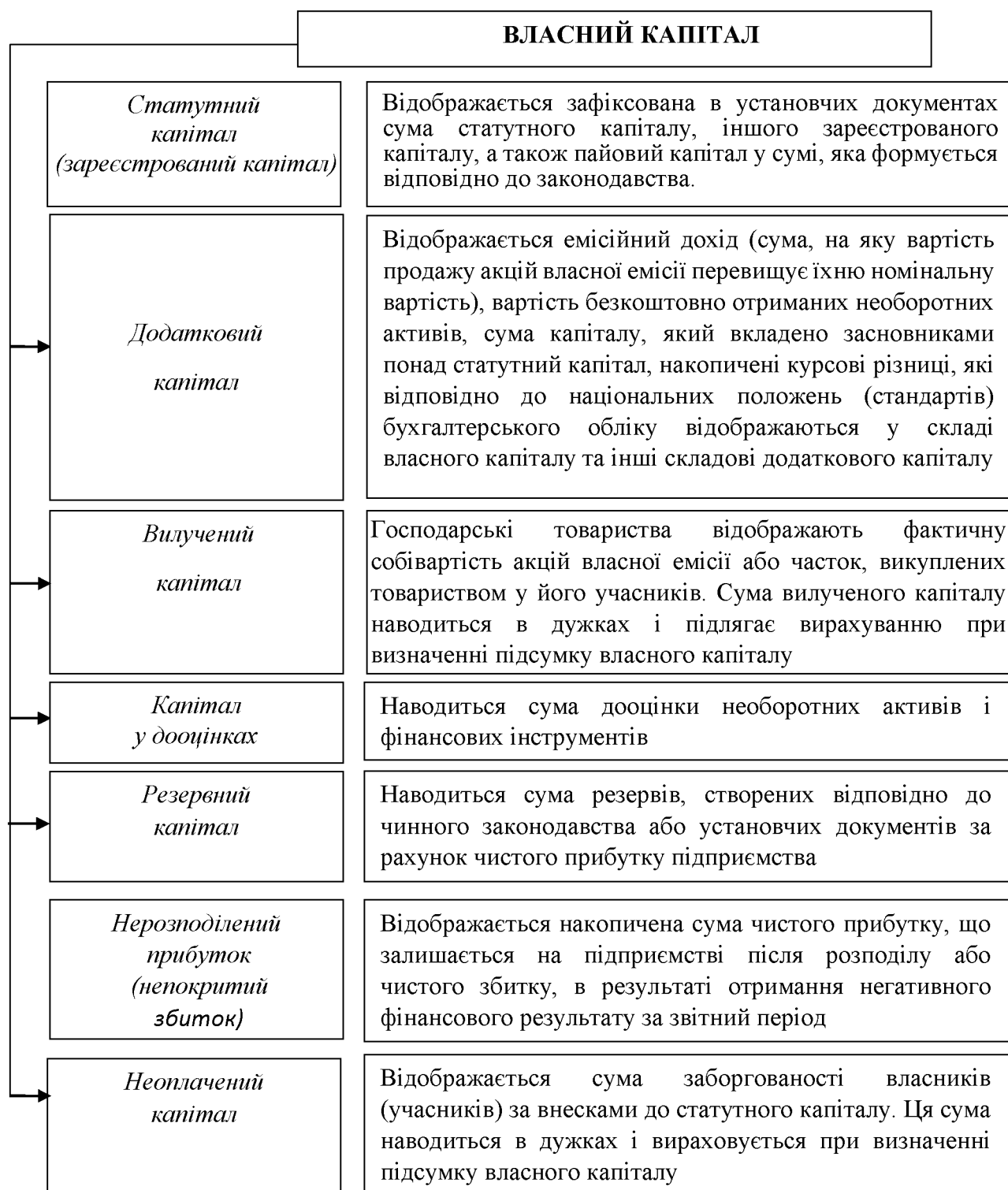

Рис. 1.1. Складові власного капіталу згідно Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності

Зокрема, відповідно до Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності, які затверджені наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. №433, власний капітал включає зареєстрований, додатковий,

резервний, вилучений капітал, капітал у дооцінках, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал.

Економічна та фінансова сутність капіталу підприємства розкривається за такими характеристиками, як: основний фактор виробництва, фінансові ресурси підприємства, які приносять дохід, основні чинники формування добробуту його власника, основна міра ринкової вартості.

Більш детальне дослідження категорії «власний капітал» передбачає класифікацію власного капіталу за основними його ознаками (див. табл. 1.3)

Таблиця 1.3

Класифікація «власного капіталу» за основними його ознаками

Ознака класифікації власного капіталу	Вид власного капіталу	Сутність видів власного капіталу
Спосіб утворення	Вкладений	Власний капітал створюється за рахунок внесків власників у статутний капітал (пайовий капітал)
	Придбаний	Власний капітал розширюється за рахунок придбання активів
	Вироблений	Використання власних засобів виробництва для виготовлення нових активів
	Залучений	За рахунок: власних засобів від учасників; проведення емісії акцій; залучення інвесторів або позикових кредитів
Ступінь значимості для господарської діяльності	Спеціальний	В основі лежать активи, при відсутності яких неможливо виконувати господарську діяльність
	Неспеціальний	Розмір власного капіталу впливає на: одержання кредиту в банку; визначення капіталізації підприємства
Форма	Матеріальний	В основі лежать активи, які мають речову форму (основні засоби, устаткування, сировина, тощо.)
	Нематеріальний	В основі лежать активи, які не мають речової форми (ноу-хау, товарний знак, гудвіл, тощо.)
	Фінансовий	В основі лежать фінансові інструменти, що належать підприємству або перебувають у його володінні
Сфера застосування	Застосований у виробництві	Власний капітал призначений для виробництва нової продукції, або виконання робіт, послуг
	Застосований для реалізації	За наявності власного капіталу можлива реалізація товарів
Спосіб залучення	Простий	Рішення про збільшення власного капіталу приймається власниками без необхідності отримання згоди інших господарських суб'єктів (банк і ін.)
	Обмежений	Рішення про збільшення власного капіталу за рахунок отримання кредиту приймається власниками зі згоди інших господарських суб'єктів

Класифікація власного капіталу за основними ознаками дозволяє визначити

сутність таких ознак власного капіталу як: спосіб утворення й залучення, ступінь значимості, сфера застосування й форма власного капіталу підприємства. Така класифікація сприяє поглибленню дослідження сутності власного капіталу, виявленню його індивідуальності і підвищенню ефективності управління на основі особливостей виділених типів.

Таким чином дослідивши сутність категорії «власний капітал», а також його ознак та функцій впливають основні об'єкти управління власним капіталом. А саме: активи підприємства та джерела формування власного капіталу. Враховуючи форми звітності, структуру активів і джерел формування власного капіталу, їх взаємозв'язок, зміст та структуру об'єктів управління власним капіталом підприємства.

Активи підприємства складаються з матеріальних, фінансових і нематеріальних активів.

До необоротних активів підприємства відносяться: земля (якщо вона знаходиться у власності підприємства) або право на її використання; будинки та споруди виробничого призначення; адміністративні, житлові, дитячі, навчальні, лікувальні, оздоровчі й інші будинки; приміщення, які знаходяться на балансі підприємства; установлене й невстановлене виробниче обладнання; рухоме й нерухоме майно виробничого призначення; торгові марки, фірмові знаки, патенти, ноу-хау, інші види інтелектуальної власності, право на використання ресурсами.

До оборотних активів підприємства включають: запаси сировини, паливо й напівфабрикати, готову продукцію; касову готівку; депозити у банках; вклади, чеки, страхові поліси; вкладення у цінні папери, зобов'язання інших підприємств та організацій за поставлену продукцію, зроблені послуги; портфельні вкладення в акції інших підприємств; пакети акцій інших підприємств, які дають право контролю над ними.

Актив балансу містить інформацію про розміщення капіталу, яким може розпоряджатися підприємство і яке воно може використовувати, тобто про вкладення у конкретне майно й матеріальні цінності, про витрати підприємства на виробництво та реалізацію продукції й про залишок вільної готівки. Кожному виду

розміщеного капіталу відповідає окрема стаття у балансі.

Джерела формування власного капіталу підприємства знаходяться у розпорядженні підприємства й призначені для виконання його фінансових зобов'язань, фінансових поточних витрат і витрат, пов'язаних з розширенням власного капіталу підприємства. Джерела формування власного капіталу поділяються на власні, позикові і залучені.

До власних джерел формування власного капіталу підприємства відноситься: первісний капітал підприємства, який формується з внесків учасників підприємства й приймає форму статутного капіталу; чистий прибуток підприємства – це частка балансового прибутку, яка залишається в його розпорядженні після сплати податків, зборів, відрахувань та інших обов'язкових платежів у бюджет; формування амортизаційного фонду у вигляді амортизаційних відрахувань після того, як знос основних виробничих засобів і нематеріальних активів приймає грошову форму; чистий прибуток використовується для збільшення оборотних засобів підприємства, формування резервного капіталу та реінвестування у виробництво.

До залучених джерел формування власного капіталу відносяться засоби інвесторів для організації або розширення діяльності підприємства, а саме: емісія цінних паперів, тобто випуск в обіг акцій, сертифікатів, облігацій; дооцінка активів – перерахунок вартості активів підприємства, який відбувається внаслідок змін їх вартості у бік зростання з моменту придбання; безоплатно отримані необоротні активи, – все це формує додатковий капітал підприємства, до складу залучених джерел також входить цільове фінансування.

До позикових джерел формування власного капіталу підприємства відносяться довгострокові й короткострокові зобов'язання:

- до довгострокових зобов'язань відносяться зобов'язання, строк погашення яких більше року, а саме: довгострокові кредити банків; інші довгострокові фінансові зобов'язання – це платежі, рахунки, які обумовлені фінансово – договірними відношеннями; відстрочені податкові зобов'язання – сума податку на прибуток, який сплачуватиметься в наступних періодах з тимчасових різниць, що

підлягають оподаткуванню; інші довгострокові зобов'язання;

- до поточних зобов'язань відносяться зобов'язання, строк погашення яких не більше року, а саме: короткострокові кредити банків; поточна заборгованість (за довгостроковими зобов'язаннями, за розрахунками); векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; інші поточні зобов'язання.

Отож, в процесі управління капіталом підприємства завжди реалізується багато завдань, які впливають на ефективність господарської діяльності підприємства та рівень його дохідності. Одним із найбільш важливих серед таких завдань є оптимізація структури капіталу суб'єкта господарювання, методика здійснення якої передбачає: проведення загального аналізу капіталу підприємства; оцінку факторів впливу на структуру капіталу; вжиття заходів із оптимізації структури капіталу, спрямованої на підвищення рівня фінансової рентабельності; проведення оптимізації структури капіталу, орієнтованої на мінімізацію фінансових ризиків; реалізацію заходів із формування показників цільової структури капіталу.

Прийнято вважати, що у структурі капіталу якомога більшу частку має займати власний капітал. Адже у такому випадку це буде запорукою фінансової стійкості підприємства, його незалежності. Справді, власний капітал має ряд переваг над позиковим: простота залучення; здатність генерування вищої норми прибутку; відсутність додаткових витрат у вигляді сплати відсотків за кредит; сприяння зміцненню платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; низький ризик банкрутства [15, с. 143].

Незважаючи на переваги власного капіталу, ефективна діяльність великого промислового підприємства в умовах сучасності здебільшого неможлива при формуванні капіталу виключно за рахунок власних джерел. На практиці ефективність використання позикових коштів є вищою, ніж власних [19, с. 118]. Більш того, у випадку із позиковим капіталом існують широкі можливості залучення коштів, тоді як обсяг власного капіталу строго обмежений. Безперечно, ризик банкрутства підприємства зменшується із зростанням частки власного капіталу, але використання позик також має певні переваги: вартість позикового

капіталу є меншою від вартості власного капіталу; відсотки за користування кредитом сплачуються до оподаткування, а виплати за користування власним капіталом – з чистого прибутку. При залученні позикового капіталу перевагу слід надавати довгостроковим зобов'язанням, оскільки поточні зобов'язання є більш ризиковими. За рахунок же довгострокових зобов'язань зазвичай фінансуються інвестиційні та інноваційні проекти.

1.2. Методичні засади управління власним капіталом підприємства

Розробка дієвих методів управління власним капіталом на підприємстві передбачає аналіз ефективності його використання та розвитку. У свою чергу, ефективність використання власного капіталу залежить від стану активів підприємства та обсягів джерел формування власного капіталу підприємства, а як наслідок, управління власним капіталом має аналітично ґрунтуватися на аналізі даних про стан капіталу на підприємстві.

В наукових дослідженнях і практичній діяльності наявні методики аналізу активів підприємства: вони відносяться до господарського та фінансового аналізу, які, в свою чергу, є елементами економічного аналізу. Мета методичного забезпечення аналізу власного капіталу має бути спрямована на управління процесом росту, використання і розвиток власного капіталу та на передбачення вирішення комплексу наступних завдань:

- виявлення факторів, які впливають на об'єкти управління власним капіталом підприємства;
- побудова багатофакторної моделі залежності об'єктів власного капіталу від їх факторів;
- виявлення взаємозв'язку між економічними показниками об'єктів управління власним капіталом підприємства за допомогою багатовимірного статистичного методу канонічних кореляцій;
- розрахунок узагальнюючих показників об'єктів управління власним капіталом за допомогою застосування математичного методу побудови визначення

показника розвитку.

Одним з найважливіших завдань методичного забезпечення аналізу власного капіталу є оцінювання результатів управління власним капіталом.

Розглянемо існуючі методики аналізу, що викладені у науковій літературі з фінансового менеджменту, фінансового аналізу, діагностики підприємства та інші. Об'єктами аналізу виступають об'єкти управління власним капіталом, а саме, активи підприємства та джерела формування власного капіталу, які у свою чергу поділяються на власні джерела формування підприємства, позикові джерела формування підприємства, залучені джерела формування підприємства. Виокремленні об'єкти описуються ознаками, що кількісно виражаються за допомогою економічних показників. Відразу зазначимо, що відсутня узгоджена думка вчених і практиків-управлінців щодо змісту та складу системи ознак, які комплексно характеризують власний капітал на підприємстві.

Основними цілями аналізу власного капіталу в контексті забезпечення фінансової безпеки підприємства є: виявлення основних джерел формування власного капіталу та визначення впливу їх змін на фінансову стійкість підприємства; визначення правових, договірних та фінансових обмежень у розпорядженні нерозподіленим прибутком; оцінка пріоритетності прав отримання дивідендів; виявлення пріоритетності прав власників під час ліквідації підприємства.

В системі комплексного економічного аналізу підприємства аналіз власного капіталу вирішує низку завдань, зокрема: визначення загального обсягу власного капіталу, його зміни і спрямованість руху в процесі господарської діяльності; виявлення основних джерел формування власного капіталу; оцінка можливих обмежень та ефективність використання власного капіталу; обґрунтування оптимального співвідношення власного і позикового капіталу; визначення необхідної кількості власного капіталу для беззбиткової діяльності підприємства; обґрунтування здатності підприємства до збереження і нарощування власного капіталу; оцінка інвестиційної привабливості підприємства; розроблення рекомендацій щодо ефективного формування, управління та використання

власного капіталу з метою прийняття економічно обґрунтованих і вигідних рішень тощо.

У сучасній практиці розроблена система показників, які характеризують ефективність управління власним капіталом підприємства. Однією із головних груп показників є показники фінансової стійкості й стабільності, адже саме фінансова стійкість характеризує ступінь фінансової незалежності щодо володіння майном і його використанням. (див. табл 1.4).

Таблиця 1.4

Показники оцінки фінансової стійкості та стабільності підприємства

№ п/п	Показник	Формула для розрахунку	Сутність показника
1	2	3	4
1	Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Валюта Балансу	Показує, яку частину у загальних вкладеннях у підприємство складає власний капітал. Він характеризує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування його діяльності. Оптимальне значення більше 0,5
2	Коефіцієнт фінансової залежності	Валюта балансу / Власний капітал	Є оберненим до попереднього коефіцієнта. Зростання цього показника в динаміці означає збільшення частки позикових коштів у фінансуванні підприємства, тобто втрату ним фінансової незалежності.
3	Коефіцієнт фінансового ризику	Позиковий капітал / Власний капітал	Показує співвідношення залучених коштів і власного капіталу. За цим коефіцієнтом здійснюють найбільш загальну оцінку фінансової стійкості. Він показує, скільки одиниць залучених коштів припадає на одиницю власних. Зростання показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів та кредиторів, тобто про зниження фінансової стійкості і навпаки. Оптимальне значення — 0,5, критичне значення — 1.
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Власні оборотні кошти / Власний капітал	Показує, яка частина власного капіталу знаходиться в обігу, тобто в тій формі, яка дає можливість вільно маневрувати цими коштами, а яка – капіталізована. Позитивним буде незначне зростання даного коефіцієнта в динаміці. Для визначення його оптимального значення необхідно даний показник по конкретному підприємству порівняти з його середнім значенням у галузі або в конкурентів
5	Коефіцієнт структури позикового капіталу	Довгострокові зобов'язання / Позиковий капітал	Визначає суму залучення довгострокових фінансових кредитів у розрахунку на одиницю короткострокового позиченого капіталу. Він характеризує політику фінансування активів підприємства за рахунок запозичених засобів.

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4
6	Коефіцієнт фінансової стабільності	Власні кошти / Позикові кошти	Показує, яка частина необоротних активів підприємства профінансована зовнішніми інвесторами. Зростання цього показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів. Водночас наявність подібного фінансування є ознакою добре розробленої стратегії підприємства
7	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Довгострокові зобов'язання / Довгострокові зобов'язання + Власний капітал	Характеризує структуру капіталу. Він дорівнює відношенню величини довгострокових кредитів і позикових засобів до суми джерел власних засобів підприємства і довгострокових позик. Даний коефіцієнт відбиває частку заборгованості підприємства в складі постійного капіталу. Зростання даного показника з точки зору фінансової стійкості – негативна тенденція, яка означає, що підприємства починають все сильніше залежати від зовнішніх інвесторів

Деталізований аналіз у динаміці фінансової стійкості й стабільності підприємств дасть змогу всебічно оцінити стан і тенденції розвитку підприємств, зробити висновок за його результатами про наявні потенційні можливості (резерви) підвищення фінансової стабільності.

Ефективність використання капіталу найкраще характеризується його рентабельністю. Рівень рентабельності капіталу вимірюється відсотковим відношенням балансового прибутку до величини капіталу. Показники рентабельності власного капіталу наведені в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Коефіцієнти рентабельності власного капіталу

№ з/п	Показники	Формула розрахунку	Сутність показника
1	2	3	4
1	Рентабельність сукупного капіталу	Чистий прибуток / Валюта балансу*100%	Коефіцієнт показує, наскільки ефективно підприємство використовує свої активи для одержання прибутку, тобто який прибуток приносить кожна гривня, вкладена в активи суб'єкта господарювання
2	Рентабельність статутного капіталу	Чистий прибуток / Зареєстрований капітал*100%	Характеризує ефективність використання статутного капіталу підприємства. Показує, яка віддача (норма прибутку) на вкладений власний капітал

1	2	3	4
3	Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Власний капітал*100%	Характеризує ефективність використання власного капіталу. Показує, яка віддача (норма прибутку) на вкладений власний капітал. Максимізація цього показника – важливе завдання, яке необхідно виконати управлінцям підприємства.

З метою аналізу рентабельності капіталу складається таблиця, яка дає можливість визначити зміни рентабельності капіталу і розрахувати вплив основних факторів на ці зміни. Підвищення рентабельності капіталу досягається раціональним і ощадливим використанням усіх ресурсів, недопущенням їхньої перевитрати, утрат на всіх стадіях кругообігу. У результаті капітал повернеться до свого вихідного стану в більшій сумі, тобто з прибутком. Таким чином, ефективність використання капіталу характеризується його прибутковістю – відношенням суми прибутку до середньорічної суми основного й оборотного капіталу.

Ефективне управління власним капіталом передбачає не тільки оцінку фінансової стійкості і її ролі в забезпеченні стабільності підприємства, але і вибір оптимальної структури власного капіталу з точки зору формування необхідної величини власних фінансових ресурсів підприємства. Водночас нерозвиненість фондового ринку, недосконалість законодавчої бази, відсутність дієвих механізмів корпоративного управління перешкоджають досягненню високої ефективності фінансового менеджменту.

Важливим елементом оцінки вартості підприємства є визначення вартості капіталу, який є в його розпорядженні. Це поняття характеризує ціну залучення підприємством фінансових ресурсів. Інакше кажучи, це винагорода, за яку капіталодавці погоджуються вкладати кошти в дане підприємство. Згідно із сучасними тенденціями в теорії і практиці фінансової діяльності вартість капіталу підприємства рекомендується розраховувати на основі використання так званої моделі середньозваженої вартості капіталу (Weighted Average Cost of Capital = WACC).

$$WACC = K_{BK} \frac{BK}{K} + K_{PK} \frac{BK}{K}, \quad (1.1)$$

де K_{BK} – очікувана ставка вартості власного капіталу; K_{PK} – очікувана ставка вартості позичкового капіталу; K – сума капіталу підприємства; BK – сума власного капіталу; PK – сума позичкового капіталу.

Середньозважена вартість капіталу показує середню дохідність, якої очікують (вимагають) капіталодавці (власники та кредитори), вкладаючи кошти в підприємство. Вона залежить від структури капіталу, а також ціни залучення капіталу від власників і кредиторів. Зазначену модель можна деталізувати, виокремивши власний і позичковий капітал. Зокрема, вартість власного капіталу можна розраховувати в розрізі капіталу, залученого в результаті емісії простих і привілейованих акцій, реінвестованого прибутку тощо. Позичковий капітал можна поділити на короткострокові та довгострокові банківські позички, комерційні позички, облігаційні позички та ін.

Прийняття рішень щодо структури капіталу спричиняє необхідність кількісного оцінювання вигід і ризиків, пов'язаних із формуванням фінансового левериджу.

Фінансовий леверидж характеризує використання компаніями позикових коштів, що впливає на зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу. Іншими словами, фінансовий леверидж – це об'єктивний фактор, який виникає із появою позичених засобів у капіталі компанії, і дозволяє отримувати додатковий прибуток на власний капітал. Фінансовий леверидж – прояв можливості впливу на рівень прибутковості корпорації, що дозволяє цілеспрямовано управляти вартістю компанії. Показник, що відображає рівень додаткового прибутку на власний капітал при різній мірі використання позикових засобів, називається ефектом фінансового левериджу.

Сутність фінансового важеля полягає в тому, щоб посилити вплив зміни прибутку на динаміку фінансової рентабельності, тобто у підвищенні еластичності фінансової рентабельності відносно прибутку. Фінансовий леверидж є механізмом, який характеризує використання компаніями позикових засобів, що впливає на

зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу.

Ефект дії фінансового важеля проявляється в прирощенні рентабельності власного капіталу за рахунок використання запозиченого капіталу, незважаючи на його платність. Коли компанія бере у борг, вона зобов'язується сплачувати проценти і в майбутньому погасити суму боргу. Ці проценти вираховуються з оподаткованого прибутку і збільшують його величину для інвесторів. Однак чим більше боргів має компанія у структурі капіталу, тим вищий фінансовий ризик. Це означає, що, незалежно від рівня доходу від своїх операцій, компанія повинна сплачувати як основну суму боргу коли настає термін погашення, так і проценти за нього. Попри те, що борги забезпечують фінансовий леверидж, усе ж зростає ризик, що проценти за позики стануть дуже високими стосовно прибутків компанії.

Показник, який відображає рівень отримання додаткового прибутку на власний капітал за рахунок різної частини використання позикових засобів, називається ефектом фінансового левериджу. Ефект фінансового левериджу, на думку Бланка, визначається за допомогою прирощення чистої рентабельності коштів, отриманих за рахунок використання кредиту. Цей показник визначається за формулою [64]:

$$\text{ЕФЛ} = (1 - \text{СП}_p) * (\text{КВРА} - \text{ВК}_p) * \frac{\text{ПК}}{\text{ВК}} \quad (1.2)$$

де ЕФЛ – ефект фінансового левериджу, що полягає в прирості коефіцієнта рентабельності власного капіталу, %;

СП_p – ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом;

КВРА – коефіцієнт валової рентабельності активів (відношення валового прибутку до середньої вартості активів), %;

ВК_p – середній розмір відсотків за кредит, що сплачуються компаніям за використання позичкового капіталу, %;

ПК – середня сума використовуваного компаніям позичкового капіталу;

ВК – середня сума власного капіталу компанії.

У формулі можна виділити три основні складові:

1. Податковий коректор фінансового левериджу ($1 - \text{СП}_p$), який показує в якій

мірі проявляється ефект фінансового левериджу у зв'язку з різним рівнем оподаткування прибутку.

2. Диференціал фінансового левериджу ($KBPA-BK_p$), який характеризує різницю між коефіцієнтом валової рентабельності активів і середнім розміром відсотка за кредит.

3. Коефіцієнт фінансового левериджу ($ПК/ВК$), який характеризує суму позичкового капіталу, використовуваного компаніям, з розрахунку на одиницю власного капіталу.

Податковий коректор ($1-СП_p$) показує, як саме виявляється ЕФЛ у зв'язку з різним рівнем оподаткування прибутку. Не зважаючи на те, що даний показник практично не залежить від діяльності компанії (тому що ставка податку на прибуток встановлюється законодавством), компанія може вплинути на показник у таких випадках:

а) якщо за різними видами діяльності компанії встановлені диференційовані ставки оподаткування прибутку;

б) якщо за окремими видами діяльності компанія використовує податкові пільги щодо прибутку;

в) якщо окремі дочірні фірми компанії здійснюють свою діяльність у вільних економічних зонах своєї країни, де діє пільговий режим оподаткування прибутку;

г) якщо окремі дочірні фірми компанії здійснюють свою діяльність у державах з більш низьким рівнем оподаткування прибутку [10, с. 383].

У цих випадках, впливаючи на галузеву або регіональну структуру виробництва (а відповідно і на склад прибутку за рівнем його оподаткування), можна, знизивши середню ставку оподаткування прибутку, підвищити вплив податкового коректора фінансового левериджу на його ефект.

Диференціал фінансового левериджу ($KBPA-BK_p$) характеризує різницю між коефіцієнтом валової рентабельності активів і середнім розміром відсотка за кредит. Саме ця складова показує, чи приносять залучені кредити прибуток або збитки на власний капітал.

Додатковий прибуток виявлятиметься тільки у разі позитивного значення

диференціала. Такий ефект виявлятиметься тільки в тому випадку, якщо рівень валового прибутку, що генерується активами компанії, перевищує середній розмір відсотка за використовуваний кредит. При негативному значенні диференціала фінансового левериджу використання компаніями позичкового капіталу дає негативний ефект, тобто спричиняє втрати.

Це пов'язано з тим, що і коефіцієнт валової рентабельності активів (КВРА), і середня відсоткова ставка за кредит ($ВК_p$) є відносними показниками. Перший показує скільки гривень валового прибутку генерує кожна гривня активів компанії. Другий - скільки гривень процентів виплачує компанія за кожную гривню позикових коштів у формі банківських кредитів. Якщо КВРА більше, ніж $ВК_p$ – кредити генерують прибуток на власний капітал; якщо КВРА менше, ніж $ВК_p$ – навпаки: використання кредитів приносять збитки на власний капітал. Чим вище позитивне значення диференціала фінансового левериджу, тим вище, за інших рівних умов, буде його ефект. У разі негативного значення диференціала залучені кредити, замість додаткового прибутку, генеруватимуть збитки. Річ у тім, що в цьому випадку, обслуговування кредитів буде проводитися за рахунок власного прибутку. Враховуючи вищевикладене, найдоцільніше, при негативному диференціалі, залучати нові кредити в тому випадку, якщо вони збільшують валову рентабельність активів до позитивного значення диференціала. Це не означає, що не можна залучати кредити при негативному значенні диференціалу. Проте, необхідно мати на увазі, що замість додаткового прибутку вони генеруватимуть, можливо невеликі, але збитки.

В цілому, залучення нових кредитів при негативному значенні диференціалу, має сенс лише в тому випадку, коли нові залучені кредити підвищать КВРА (шляхом підвищення валового прибутку компанії, за рахунок використання кредиту). У всіх випадках негативного або незначного позитивного значення диференціала (при вже наявних запозиченнях) слід вживати заходи по збільшенню коефіцієнта валової рентабельності активів за рахунок збільшення валового прибутку та зниження суми активів.

1.3. Нормативно-правове забезпечення у сфері управління власним капіталом підприємства

Серед об'єктів управління особливе місце займає власний капітал, що формується на початку діяльності підприємства (фірми, компанії) та поповнюваний, а також нарощуваний протягом усього періоду його (їх) роботи. Збільшення власного капіталу є найважливішим завданням підприємницької діяльності – самостійної, ініціативної, систематичної, на власний ризик господарської діяльності із метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку.

Правове регулювання управління у сфері власного капіталу підприємства (фірми, компанії) здійснюється численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру. В Україні за останні роки створена достатньо ґрунтовна законодавча база з регламентації власного капіталу, ознайомлення з якою допоможе управлінцям правильно здійснювати операції з формування та зміни власного капіталу за окремими його складовими.

Власний капітал відіграє головну роль у створенні та розвитку підприємства (фірми, компанії) і є головною економічною базою всього процесу його (їх) діяльності.

На законодавчому рівні поняття «власний капітал» закріплене у НП(С)БО №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Так, під власним капіталом розуміється частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Дане визначення відображає порядок розрахунку власного капіталу, але не розкриває джерел формування та напрямків використання власного капіталу. В міжнародних стандартах бухгалтерського обліку не використовується такий термін, як «власний капітал», еквівалентом до нього в зарубіжній практиці є поняття «чисті активи» (netassets) [41].

Відповідно до ст. 14 Закону про акціонерні товариства власний капітал (вартість чистих активів) товариства – різниця між сукупною вартістю активів товариства та вартістю його зобов'язань перед іншими особами.

Основним елементом власного капіталу підприємства є його статутний капітал.

Початковий капітал – це статутний фонд, виділені підприємству або залучені ним на засадах, визначених чинним законодавством, фінансові ресурси у вигляді грошових коштів або вкладень у майно, цінності, нематеріальні активи, цінні папери, закріплені за підприємством на праві власності або повного господарського відання. За рахунок статутного фонду підприємство формує свої власні основні та оборотні фонди (кошти).

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо статутного капіталу» від 22 грудня 2010 р. № 2850-VI у законодавстві України вираз «статутний фонд» замінено на «статутний капітал».

Законодавство України передбачає чотири види товариств неакціонерної форми господарювання, а саме:

- товариство з обмеженою відповідальністю;
- товариство з додатковою відповідальністю;
- повне товариство;
- командитне товариство.

Що стосується товариств акціонерної форми господарювання, то згідно статті 6 Закону України «Про акціонерні товариства» то вони за типом поділяються на публічні акціонерні товариства та приватні акціонерні товариства. Тип акціонерного товариства визначається у статуті акціонерного товариства.

Таку назву законодавство пов'язує з організаційною формою розміщення акцій тобто, відкритий їхній продаж через торговця цінними паперами веде до утвору публічного акціонерного товариства, а розміщення їх між майбутніми акціонерами в кількості до 100 членів веде до приватного акціонерного товариства.

Видове розмежування акціонерних товариств на публічні (відкриті) і приватні (закриті) має певний сенс і пов'язане звичайно з об'єктом господарської діяльності. Якщо об'єкт свідомо є прибутково-привабливим, а майбутні акціонери мають достатній капітал для здійснення діяльності, вони локалізують число учасників. Якщо об'єкт капіталу ризикований і існує недолік капіталу, то, як

правило, утворюється відкрите акціонерне товариство.

Саме організаційно-правова ознака – акціонерне чи неакціонерне підприємство – має вирішальний вплив на формування окремих видів власного капіталу. І передусім це стосується організації та порядку ведення обліку формування та руху статутного капіталу.

Права підприємців щодо формування статутного капіталу закріплені в Законах України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р. № 2275-VIII, «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-VI, Господарському Кодексі України від 16.01.2003 р. № 436-IV та Цивільному Кодексі України від 16.01.2003 р. № 435-IV.

Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» визначає правовий статус товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, порядок їх створення, діяльності та припинення, права та обов'язки їх учасників. До прийняття вищевказаного Закону, протягом 17 років в Україні існував лише один комплексний Закон України «Про господарські товариства» № 1576-XII від 19.09.1991 р., який регулював всі закріплені законодавством види господарських товариств.

В Законі № 2275 серед важливих змін варто відзначити зміни щодо формування статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю і товариства з додатковою відповідальністю та змін його розміру.

По-перше, під час створення нового товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю у його учасників виникає обов'язок сформувати статутний капітал протягом шести місяців, з моменту державної реєстрації, за винятком, коли у статуті може бути передбачено інше положення (в Законі України «Про господарські товариства» № 1576-XII від 19.09.1991 р. відповідний строк складав один рік).

Також в Законі № 1576 було передбачено, що всі рішення загальними зборами приймалися лише за наявності присутніх учасників товариства, які володіють загалом більше ніж п'ятдесятьма відсотками голосів, однак в Законі №

2275 передбачено випадки, коли рішення приймаються за наявності усіх учасників товариства, трьома чвертями усіх учасників голосів або більшістю голосів.

Рішення загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю щодо збільшення розміру статутного капіталу виконуються у строк до одного року (Законом № 1576 вказаний період взагалі не регулювався).

Час набрання чинності рішенням загальних зборів про зменшення статутного капіталу згідно із законом № 2275 не відтерміновується у часі, як це було передбачено Законом № 1576.

По-друге, Закон № 2275 вдосконалив порядок прийняття виконавчим органом товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю рішення щодо встановлення додаткового строку для внесення учасником частки у статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю. Тобто, якщо учасник прострочив внесення вкладу в статутний капітал, то виконавчий орган товариства повинен надіслати йому письмове попередження про прострочення, зазначивши в ньому інформацію про суму боргу та додатковий строк для погашення заборгованості. В свою чергу, додатковий строк, що надається для погашення заборгованості, встановлюється або виконавчим органом або статутом, та не може перевищувати тридцять днів.

Також варто зазначити, що на відміну від Закону № 1576 у Законі № 2275 визначено наслідки відсутності своєчасного внесення вкладу учасником товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю для погашення заборгованості по внесенню частки з урахуванням наданого додаткового строку:

- щодо скликання виконавчим орган товариства загальних зборів учасників, які вирішують питання щодо виключення учасника, у якого наявна заборгованість із внесення вкладу;
- щодо зменшення статутного капіталу товариства на розмір неоплаченої частини частки учасника товариства;

– щодо перерозподілу неоплаченої частки або її частини між іншими учасниками товариства не змінюючи розмір статутного капіталу товариства та сплату такої заборгованості відповідними учасниками щодо ліквідації товариства.

Також зазначено, що голоси, які припадають на частку учасника у якого наявна заборгованість перед товариством, не враховуються під час визначення результатів голосування для прийняття відповідного рішення.

По-третє, Законом № 2275 детально врегульовано порядок збільшення та зменшення статутного капіталу, на відміну від Закону № 1576. Адже, закріплено, що збільшення статутного капіталу відбувається шляхом внесення додаткових вкладів та без додаткових вкладів за рахунок прибутку товариства, який не було розподілено. Тобто, склад учасників товариства, співвідношення їх часток у статутному капіталі не зазнає змін під час збільшення статутного капіталу без залучення додаткових вкладів. Збільшення статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів номінальна вартість частки учасника товариства може збільшуватись лише на суму, що дорівнює або є меншою за вартість додаткового вкладу такого учасника.

Варто звернути увагу, що у випадку збільшення статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю за рахунок додаткових вкладів таке збільшення може відбуватися не тільки учасниками товариства, а і третіми особами. Тобто, в учасників товариства є можливість збільшити статутний капітал товариства за рахунок додаткових вкладів учасників та/або третіх осіб на підставі рішення прийнятого на загальних зборах учасників.

Учасникам надається переважне право внести додатковий вклад відповідно до їх часток у статутному капіталі, окрім винятку коли це передбачено корпоративним договором, відповідно в якому стороною є такий учасник. Після того, як всі учасники реалізують своє переважне право або відмовляться від нього, треті особи та учасники, у яких виникло бажання мають право внести додаткові вклади більше від суми їх часток у статутному капіталі. Мається на увазі, що вони мають право внести додаткові вклади в межах різниці між сумою збільшення

статутного капіталу та сумою внесених учасниками вкладів, які скористалися своїм переважним правом, за умови що інше не було передбачене статутом. Тобто, рішення загальних зборів учасників товариства щодо залучення додаткових вкладів визначає загальну суму збільшення статутного капіталу товариства, коефіцієнт відношення суми збільшення до розміру частки кожного учасника у статутному капіталі та розмір статутного капіталу, який було заплановано.

За потреби учасники товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю можуть укласти договір про внесення додаткового вкладу. Суть цього договору, полягає в тому, що він розцінюється як певна гарантія для сторін до моменту, коли відбулося фактичне внесення вкладу і з метою подальшого забезпечення його виконання.

Після чого, протягом одного місяця з моменту спливу строку, що був наданий для внесення додаткових вкладів, загальними зборами учасників товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю приймається рішення:

- щодо затвердження результатів внесення додаткових вкладів;
- щодо затвердження розмірів часток учасників товариства та їх номінальної вартості, враховуючи фактично внесені ними додаткові вклади;
- щодо затвердження збільшеного розміру статутного капіталу товариства.

Таким чином, аналізуючи норми Закону № 2275 можемо зробити висновок, що він спрямований на уникнення конфліктів між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю та захисту їх інтересів, що виражається у незмінності розміру часток учасників, у разі збільшення розміру статутного капіталу без залучення додаткових внесків (за рахунок нерозподіленого прибутку товариства). Проте, якщо відбувається зменшення розміру статутного капіталу, то співвідношення розмірів часток учасників товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю у статутному капіталі повинно залишатися без змін.

По-четверте, після прийняття рішення щодо зменшення статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою

відповідальністю, виконавчий орган зобов'язаний повідомити кожного кредитора (вимоги якого до товариства не забезпечені заставою, гарантією чи порукою) про таке рішення у письмовому вигляді протягом десяти днів. Після того як кредиторами було отримано повідомлення, вони протягом тридцяти днів мають право звернутися до товариства з вимогою щодо забезпечення виконання зобов'язань, на підставі укладеного договору забезпечення; щодо дострокового припинення або виконання зобов'язань перед кредитором або щодо укладення іншого договору з кредитором.

У випадку, якщо товариство не виконує вищезазначені вимоги протягом встановленого строку, кредитори наділені правом вимагати в судовому порядку дострокового припинення або виконання зобов'язань товариством.

Проте, якщо кредитор не звернувся до товариства з письмовою вимогою протягом встановленого строку, то вважається, що він не вимагає від товариства вчинення будь-яких додаткових дій щодо виконання зобов'язань перед ним.

По-п'яте, на відміну від Закону № 1576 в Законі № 2275 передбачено право товариства набувати частки у власному статутному капіталі не зменшуючи розмір такої частки з урахування, що на день такого придбання товариством сформовано резервний капітал у розмірі ціни придбання викупленої частки, який заборонено використовувати для здійснення виплат на користь учасників товариства.

Проте, даний вид договору укладається за умови одностайного рішення загальними зборами учасників товариства. Тому, при розподілі прибутку товариства та при розподілі його майна та у випадку його ліквідації, належні останньому частки не приймаються до уваги під час визначення результатів голосування на загальних зборах учасників. А у випадку придбання частки або її частини в учасника самим товариством не зменшуючи статутний капітал товариства, воно повинно здійснити відчуження даної частки відплатно та не пізніше ніж через один рік з моменту придбання частки або її частини.

Отже, проаналізувавши зміни в законодавстві, внесені Законом № 2275, можемо зробити висновок, що новий порядок формування статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою

відповідальністю безперечно стане ще одним етапом успішного розвитку законодавства в Україні.

Правовідносини, що виникають з використанням поняття «статутний капітал», регулюються також Господарським та Цивільним кодексами України.

Відповідно до ст. 113 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV господарським товариством є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками. Господарські товариства можуть бути створені у формі повного товариства, командитного товариства, товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерного товариства [63].

Товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів (стаття 80 глава 9 Господарського кодексу України) [9].

Товариством з додатковою відповідальністю є господарське товариство, статутний капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників (ст. 80 глава 9 Господарського кодексу України) [9].

Відповідно до ст. 115 Цивільного кодексу України господарське товариство є власником [63]:

- 1) майна, переданого йому учасниками товариства у власність як вклад до статутного (складеного) капіталу;
- 2) продукції, виробленої товариством у результаті господарської діяльності;
- 3) одержаних доходів;
- 4) іншого майна, набутого на підставах, що не заборонені законом.

Вкладом до статутного (складеного) капіталу господарського товариства

можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом.

Грошова оцінка вкладу учасника господарського товариства здійснюється за згодою учасників товариства, а у випадках, встановлених законом вона підлягає незалежній експертній перевірці.

Методика оцінки часток (паїв), внесених до статутного капіталу в натуральній і нематеріальній формах передбачена нормами П(С)БО 7 «Основні засоби», П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», П(С)БО 9 «Запаси», П(С)БО 30 «Біологічні активи» тощо.

Відповідно до ст. 86 Господарського кодексу України забороняється використовувати для формування статутного (складеного) капіталу товариства бюджетні кошти, кошти, одержані в кредит та під заставу, векселі, майно державних (комунальних) підприємств, яке відповідно до закону (рішення органу місцевого самоврядування) не підлягає приватизації, та майно, що перебуває в оперативному управлінні бюджетних установ, якщо інше не передбачено законом. Фінансовий стан засновників – юридичних осіб щодо їх спроможності здійснити відповідні внески до статутного капіталу господарського товариства у випадках, передбачених законом, має бути перевірений незалежним аудитором (аудиторською організацією) у встановленому порядку, а майновий стан засновників – громадян має бути підтверджений довідкою органу доходів і зборів про подану декларацію про майновий стан і доходи (податкову декларацію) [9].

У господарському товаристві створюються резервний (страховий) фонд у розмірі, встановленому установчими документами, але не менш як п'ятнадцять відсотків статутного капіталу, а також інші фонди, передбачені законодавством України або установчими документами товариства. Розмір щорічних відрахувань до резервного (страхового) фонду передбачається установчими документами, але не може бути меншим п'яти відсотків суми прибутку товариства (стаття 87 глава 9 Господарського кодексу України) [9].

Порядок формування статутного і власного капіталу акціонерного товариства встановлено ст. 11 Закону про акціонерні товариства, а саме:

- оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, може здійснюватися грошовими коштами, цінними паперами (крім боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є засновник, та векселів), майном і майновими правами, нематеріальними активами, що мають грошову оцінку. Оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, не може здійснюватися за ціною, нижчою від їх номінальної вартості. Також оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування акціонерного товариства, не може здійснюватися шляхом прийняття на себе зобов'язань з виконання для товариства робіт або надання послуг;

- ціна майна, що вноситься засновниками акціонерного товариства в рахунок оплати акцій товариства, повинна відповідати ринковій вартості цього майна, визначеній на засадах незалежної оцінки, проведеної відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність;

- кожний засновник акціонерного товариства повинен оплатити повну вартість придбаних акцій до дати затвердження результатів розміщення першого випуску акцій. У разі неоплати (неповної оплати) вартості придбаних акцій до дати затвердження результатів розміщення першого випуску акцій акціонерне товариство вважається не заснованим. До оплати 50 відсотків статутного капіталу товариство не має права здійснювати операції, не пов'язані з його заснуванням;

- до реєстрації звіту про результати розміщення акцій засновник має всі права, що засвідчуються акціями, крім права їх відчужувати та обтяжувати зобов'язаннями;

- документ, що засвідчує право власності засновника акціонерного товариства на акції, видається йому після повної оплати вартості таких акцій протягом 10 робочих днів з дати отримання товариством свідоцтва про реєстрацію випуску акцій.

Відповідно до ст. 14 Закону про акціонерні товариства мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 1250 мінімальних заробітних плат виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства. Статутний капітал товариства

визначає мінімальний розмір майна товариства, який гарантує інтереси його кредиторів.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) затвердила новий Порядок збільшення (зменшення) статутного капіталу акціонерного товариства (рішення від 12.06.2018 р. № 385).

Порядок поширюється на всі акціонерні товариства, що прийняли рішення про збільшення (зменшення) статутного капіталу акціонерного товариства з дати набрання чинності цим рішенням.

Серед цікавих нововведень – запровадження норми, згідно з якою при збільшенні статутного капіталу акціонерного товариства за рахунок додаткових внесків розміщення акцій додаткової емісії (без здійснення публічної пропозиції) має здійснюватися шляхом їх безпосередньої пропозиції заздалегідь визначеному колу осіб, кількість некваліфікованих інвесторів серед яких не може дорівнювати або перевищувати 150 осіб.

Водночас визначено, що кваліфікованими інвесторами визнаються:

- міжнародні фінансові організації;
- іноземні держави та їх центральні банки;
- держава Україна в особі уповноважених нею органів державної влади, Національного банку України;
- професійні учасники ринку цінних паперів, банки та страхові компанії;
- юрособи, у тому числі створені за законодавством іншої держави, якщо вони відповідають принаймні двом з таких критеріїв: 1) підсумок балансу становить не менше 20 мільйонів євро по курсу НБУ станом на день останньої річної звітності; 2) річний чистий дохід від реалізації товарів, робіт і послуг за останній фінансовий рік становить не менше 40 мільйонів євро по курсу Національного банку України станом на день останньої річної звітності; 3) власні кошти становлять не менше 2 мільйонів євро по курсу Національного банку України станом на день останньої річної звітності.

У процесі господарської діяльності підприємства можуть накопичувати власний капітал в результаті різних господарських операцій. Так, на підприємстві

може формуватися капітал в дооцінках за рахунок проведення дооцінок необоротних активів та фінансових інструментів:

- згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», підприємство може переоцінювати об'єкт основних засобів, якщо залишкова вартість цього об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату балансу. У разі переоцінки об'єкта основних засобів на ту саму дату здійснюється переоцінка всіх об'єктів групи основних засобів, до якої належить цей об'єкт;

- згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», підприємство може здійснювати переоцінку за справедливою вартістю на дату балансу тих нематеріальних активів, щодо яких існує активний ринок. У разі переоцінки окремого об'єкта нематеріального активу слід переоцінювати всі інші активи групи, до якої належить цей нематеріальний актив (крім тих, щодо яких не існує активного ринку);

- згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти», облік хеджування грошових потоків здійснюється з урахуванням коефіцієнта ефективності хеджування. При значенні коефіцієнта ефективності хеджування грошових потоків у межах 0,8-1,25 зміна балансової вартості об'єкта хеджування відображається в іншому сукупному доході з одночасною зміною власного капіталу (в частині переоцінки фінансових інструментів).

Бухгалтерський облік операцій із власним капіталом відбувається з врахуванням норм та положень, встановлених законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV (зі змінами і доповненнями), який визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.

Фінансова звітність є структурованим відображенням фінансового стану та фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання. Зокрема, її метою є надання інформації про власний капітал підприємства, яка є корисною для власників та широкого кола користувачів під час прийняття ними економічних рішень щодо його примноження та ефективності використання.

Дані про власний капітал наводяться в окремому розділі Балансу (Звіту про

фінансовий стан) (форма № 1) відповідно до вимоги повного розкриття інформації, у розрізі його складників, які відображаються в розділі 1 «Власний капітал» пасиву Балансу (Звіту про фінансовий стан). Крім того склад та зміни в власному капіталі підприємства за рік відображаються в Звіті про власний капітал (форма № 4).

Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначаються мета, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів. Складання фінансової звітності відповідно до НП(С)БО 1 має за мету надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [14]. У цьому плані роль Звіту про власний капітал – розкриття інформації про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.

У результаті проведеного дослідження нами розглянуто та систематизовано основні нормативно-правові акти як загального, так і спеціального характеру, які у свою чергу дадуть змогу своєчасно та правильно здійснювати операції з формування та зміни статутного, додаткового, резервного, виученого капіталу та інших його складових. Проаналізувавши зміни в законодавстві, які відбулися останнім часом можна зазначити, що це безперечно стане ще одним етапом успішного його розвитку в Україні.

Висновки до розділу 1

Без формування значного обсягу власного капіталу стає неможливим створення та нормальне існування підприємств незалежно від їх форм власності. Створення власного капіталу відбувається за рахунок безпосередньої участі його власників. Фінансові ресурси – це найважливіший організаційний ресурс підприємства, а капітал – один із первинних факторів виробництва, що має особливе значення для життєдіяльності та фінансової стійкості підприємства. Саме капітал є основою виникнення і подальшого функціонування підприємства, а в ході діяльності забезпечує інтереси власників, персоналу та держави.

У вітчизняній літературі існує безліч різних точок зору стосовно визначення поняття «власний капітал». Здійснивши аналіз основних підходів щодо трактування даної фінансової категорії, нами запропоновано наступне визначення терміну власний капітал – це загальна вартість власних засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються ним для формування його активів.

Класифікація власного капіталу за основними ознаками дозволяє визначити сутність таких ознак власного капіталу як: спосіб утворення й залучення, ступінь значимості, сфера застосування й форма власного капіталу підприємства. Така класифікація сприяє поглибленню дослідження сутності власного капіталу, виявленню його індивідуальності і підвищенню ефективності управління на основі особливостей виділених типів.

У сучасній практиці розроблена система показників, які характеризують ефективність управління власним капіталом підприємства. Однією із головних груп показників є показники фінансової стійкості й стабільності, адже саме фінансова стійкість характеризує ступінь фінансової незалежності щодо володіння майном і його використанням. Деталізований аналіз у динаміці фінансової стійкості й стабільності підприємств дасть змогу всебічно оцінити стан і тенденції розвитку підприємств, зробити висновок за його результатами про наявні потенційні можливості (резерви) підвищення фінансової стабільності.

Ефективне управління власним капіталом передбачає не тільки оцінку фінансової стійкості і її ролі в забезпеченні стабільності підприємства, але і вибір оптимальної структури власного капіталу з точки зору формування необхідної величини власних фінансових ресурсів підприємства. Водночас нерозвиненість фондового ринку, недосконалість законодавчої бази, відсутність дієвих механізмів корпоративного управління перешкоджають досягненню високої ефективності фінансового менеджменту.

Правове регулювання управління у сфері власного капіталу підприємства (фірми, компанії) здійснюється численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру. В Україні за останні роки створена

достатньо ґрунтовна законодавча база з регламентації власного капіталу, ознайомлення з якою допоможе управлінцям правильно здійснювати операції з формування та зміни власного капіталу за окремими його складовими. Зокрема, такими нормативно-правовими актами є: НП(С)БО №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», Закон України «Про акціонерні товариства», Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», а також інші нормативно-правові акти.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХІВ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ТДВ «ЯГОТИНСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД»

2.1. Діагностика фінансово-економічної діяльності ТДВ «Яготинський маслозавод»

Яготинський маслоробний завод був введений в експлуатацію в червні 1956 року, ставши одним з найбільших молокопереробних підприємств в області. Саме з цього часу починається історія становлення та розвитку сучасного ТДВ «Яготинського маслозаводу». Вже з самого початку підприємство одержало популярність в Україні, адже продукція яка вже тоді випускалася мала хорошу якість, це засвідчено великою кількістю нагород та народним визнанням. У 1960-ті роки завод був реконструйований, оснащений новим обладнанням і переведений на природний газ, що дозволило збільшити його переробні потужності до 100 тонн молока на добу. В цілому, за радянських часів, маслозавод входив до числа найбільших підприємств міста.

Після проголошення незалежності України, державне підприємство було перетворено в відкрите акціонерне товариство. На сьогоднішній день підприємство ТДВ «Яготинський маслозавод» входить до складу групи компаній «Молочний альянс». АТ «Молочний альянс» – компанія з централізованою структурою управління фінансами, закупівлями, маркетингом, виробництвом, логістикою та продажами. До складу якої входять підприємства з виробництва сирів, цільномолочної та кисломолочної продукції, підприємства зі збору та обробки молока та молочної продукції, а також компанії, які здійснюють реалізацію продукції в Україні та за кордоном.

Після приєднання до групи компаній «Молочний Альянс» у 2006 році на ТДВ «Яготинський маслозавод» (тоді ще ПАТ «Яготинський маслозавод») відбулася суттєва реконструкція і технічне переоснащення. Протягом наступних років на заводі було відкрито цех з виготовлення сухого знежиреного молока з новітніми

високопродуктивними виробничими потужностями, сучасний масло-цех та сирний цех з унікальним обладнанням, розроблено нові види продукції на основі незбираного молока.

З 2017 року організаційно-правова форма підприємства змінилась. Загальними зборами акціонерів ПАТ «Яготинський маслозавод», з метою мінімізації витрат товариства, пов'язаних з обслуговуванням такої організаційно-правової форми, як публічне акціонерне товариство, було прийняте рішення про припинення Публічного акціонерного товариства «Яготинський маслозавод» шляхом його перетворення у Товариство з додатковою відповідальністю «Яготинський маслозавод».

Основним видом діяльності підприємства згідно КВЕДу є 10.51. Перероблення молока, виробництво масла та сиру. Завод випускає 36 найменувань молочної продукції під торговою маркою «Яготинське»: молоко, вершкове масло, сметану, кефір, термостатна молочна продукція (кисле молоко, ряжанка і йогурти), а також м'які і кисломолочні сири.

У кінці 2012 року Група компаній «Молочний альянс» вивела на ринок торговельну марку дитячого молочного харчування «Яготинське для дітей». Для вказаних цілей компанія побудувала унікальний для України окремий спеціалізований завод з виробництва дитячого молочного харчування, розташований в екологічно чистій зоні Київської області — смт. Згурівка поблизу Згурівського дендропарку.

Відповідно до статуту підприємства структура управління підприємством складається із загальних зборів учасників, наглядової ради та дирекції товариства. Центральним органом управління ТДВ «Яготинський маслозавод» є загальні збори учасників. Наглядова рада у період між проведенням загальних зборів і в межах компетенції, визначеної статутом, контролює і регулює діяльність виконавчого органу. Виконавчим органом, який здійснює керівництво його поточною діяльністю, є дирекція товариства. Контроль за фінансово-господарською дирекцією здійснюється ревізійною комісією.

ТДВ «Яготинський маслозавод» у 2020 році змінило організаційну структуру

(див. рис. 2.1), яка на даний час має функціональний тип управління.

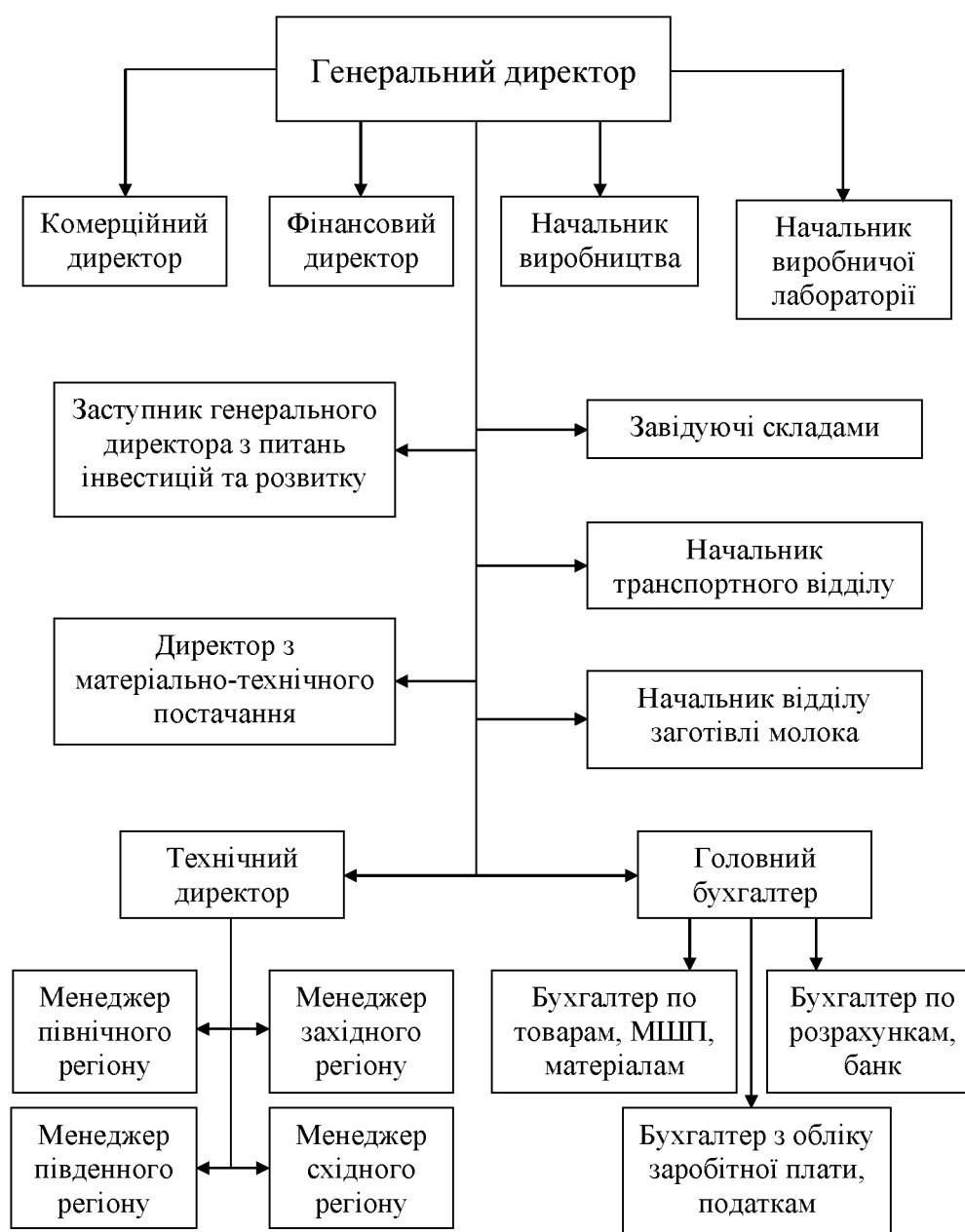

Рис. 2.1. Організаційна структура ТДВ «Яготинський маслозавод»

Особливість даної структури полягає в тому, що генеральний директор слідує за керівництвом вищої ланки та надає їм конкретні повноваження, а керівники вищої ланки в свою чергу спостерігають за ефективністю роботи структурних підрозділів (служб), що є дуже ефективним. Відповідальність повноважень розподіляються по вертикалі, тобто зверху вниз. Іншими словами функціональні підрозділи (відділи) підприємства допомагають головним керівникам у вирішенні управлінських функцій. Організаційна структура зазнала

деяких змін, це в свою чергу дало змогу більш точно прослідковувати за всіма процесами на виробництві. А тому використання такої організаційної структури показує, що вона є більш дієвою там, де скоріше за все задачі та функції в компанії повторюються і не часто змінюються.

В сучасних умовах господарювання своєчасна та об'єктивна діагностика фінансово-економічної діяльності підприємств різних форм власності набуває особливого значення, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями підвищення рівня конкурентоздатності підприємства, які можна виявити тільки після своєчасної й об'єктивної діагностики його фінансового стану.

Отже здійснимо діагностику фінансово-економічної діяльності ТДВ «Яготинський маслозавод». Спочатку здійснимо аналіз показників ефективності господарської діяльності (див. табл.2.1).

Таблиця 2.1

Показники ефективності господарської діяльності ТДВ «Яготинський
маслозавод» у 2020-2022 рр.

№ з/п	Показники	Роки			Відхилення 2022 р. до 2020 р.	
		2020	2021	2022	+/-	%
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	3633678	3972643	4759834	1126156	30,99
2	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	3316106	3525254	4300254	984148	29,68
3	Валовий прибуток, тис. грн.	317572	447389	459580	142008	44,72
4	Адміністративні витрати	105788	127009	122856	17068	16,13
5	Витрати на збут, тис. грн.	493287	536568	594189	100902	20,46
6	Операційний прибуток (збиток), тис. грн.	64722	(245422)	(304070)	-368792	<в 5,69р.
7	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	918	(440640)	(338074)	-338992	<в 36,92р.
8	Сукупний дохід, тис. грн.	918	(440640)	(338074)	-338992	<в 36,92р.
9	Валова рентабельність, %	9,58	12,69	10,69	1,11	x
10	Рентабельність операційної діяльності, %	1,58	-5,21	-5,10	-6,68	x
11	Рентабельність господарської діяльності, %	0,02	-8,98	-5,64	-5,66	x

Відповідно до розрахунків у таблиці 2.1, можемо відмітити негативну динаміку зміни показників ефективності господарської діяльності на ТДВ «Яготинський маслозавод».

Відбулося зростання чистого доходу від реалізації у 2022 році на 1126156 тис. грн. (або на 30,99%), що втім майже нівелюється збільшенням собівартості продукції на 984148 тис. грн. (або 29,68%). Незважаючи на зростання собівартості у 2022 році в порівнянні з 2020 роком збільшився валовий прибуток на 142008 тис. грн. (або 44,72%). Негативною тенденцією в діяльності ТДВ «Яготинський маслозавод» є збільшення операційних витрат. Зокрема, адміністративні витрати у 2022 році в порівнянні з 2020 роком зросли на 17068 тис. грн. (або 16,13%). Витрати на збут, збільшилися на 100902 тис.грн. або 20,43%. Все це призвело до того, що досліджуване підприємство у 2022 році понесло 368792 тис. грн. операційного збитку.

Загалом діяльність підприємства у двох з трьох аналізованих роках є збитковою. Так, у 2022 році підприємство отримало по результатам своєї діяльності чистий збиток у розмірі 338074 тис.грн. Позитивним явищем є значення показника валової рентабельності, який становив 10,69 % у 2022 році. Втім, показники рентабельності операційної діяльності та рентабельності господарської діяльності у результаті отриманих збитків є від'ємними, що свідчить про погіршення інвестиційної привабливості підприємства та зростання витрат підприємства швидшими темпами ніж доходів.

Рациональне та ефективне використання всіх видів ресурсів підприємства являє собою комплекс правових, організаційних, наукових, фінансових та інших заходів і параметрів, спрямованих на досягнення розвитку підприємства на основі поєднання економічних функцій і ефективного використання свого ресурсного потенціалу. Об'єктивність і повнота оцінки ефективності використання ресурсів дають змогу активно впливати не тільки на поточний стан, а й на тенденції розвитку підприємств, встановлювати економічні параметри підприємств, структуру й обсяги необхідного виробництва продукції і послуг, відстежувати і коригувати недостатньо врегульовані явища і процеси, формувати плани і прогнози розвитку

підприємства.

Отже, проаналізуємо показники ефективності використання ресурсів ТДВ «Яготинський маслозавод» (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Показники ефективності використання ресурсів
ТДВ «Яготинський маслозавод» у 2020-2022 рр.

№ з/п	Показники	Роки			Відхилення 2022 р. до 2020 р.	
		2020	2021	2022	+/-	%
1	Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	320127,5	326267,5	307455	-12672,5	-3,96
2	Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	1155457	1470821	1605720,5	450263,5	38,97
3	Середньооблікова чисельність персоналу, осіб	1030	1072	1078	48	4,66
4	Продуктивність праці, тис. грн./на 1 особу	1763,92	1852,91	2207,72	443,8	25,16
5	Фондовіддача	11,35	12,18	15,48	4,13	36,39
6	Фондомісткість	0,09	0,08	0,06	-0,03	-33,33
7	Фондоозброєність, тис. грн.	310,8	301,56	285,2	-25,6	-8,24
8	Коефіцієнт обороту оборотних активів, об.	3,14	2,70	2,96	-0,18	-5,73
9	Тривалість одного обороту оборотних активів, дн.	116	135	123	7,13	6,15
10	Матеріаловіддача	7,30	5,04	4,42	-2,88	-39,45
11	Матеріаломісткість	0,14	0,20	0,23	0,09	64,29
12	Рентабельність використання основних і оборотних засобів, %	0,06	-24,52	-17,67	-17,73	x
13	Середньорічна оплата праці одного працівника, тис. грн.	143,36	156,48	151,56	8,2	5,72

Відповідно до таблиці 2.2, можемо відмітити, що за аналізований період відбулося скорочення вартості основних засобів, що свідчить про те, що підприємство не оновлює засоби виробництва. Зростання середньорічної вартості оборотних активів свідчить про те, що підприємство не достатню увагу приділяє оптимізації розмірів запасів, зокрема товарів на складах підприємства. На підприємстві за аналізований період зросла сума дебіторської заборгованості підприємства, що також є негативним явищем в діяльності підприємства. Середньооблікова чисельність працівників на ТОВ «Яготинський маслозавод» збільшилася на 48 працівників (або на 4,66%). Зростання середньооблікової

чисельності на 48 працівників є позитивним явищем, оскільки дане збільшення призвело до збільшення продуктивності праці працівників. Фондовіддача, яка розраховується як відношення чистого доходу до середньорічної вартості основних засобів, збільшилася у 2022 році на 4,13 або 36,39% у порівнянні з 2020 роком, що є позитивною тенденцією в діяльності підприємства. Фондомісткість, яка є оберненим показником до фондовіддачі у 2022 році становила 0,06, що на 0,03 (або на 33,3%) менше ніж у 2020 році, що є позитивним для діяльності нашого підприємства. Фондоозброєність, яка показує скільки основних засобів, припадає на одного працівника і характеризує ступінь його озброєності виробничими засобами, у 2022 році зменшилася на 25,6 тис.грн. (або 8,24%) у порівнянні з 2020 роком і становила 285,2 тис. грн., що вказує на зменшення ступеня озброєності підприємства основними засобами на 25,6 тис.грн. Коефіцієнт оборотності оборотних засобів, який показує скільки грошових одиниць продукції приносить кожна одиниця оборотних активів, згідно розрахунків у 2022 році зменшився, порівняно з 2020 роком на 0,18, тобто показник вказує, що швидкість обороту активів зменшилася. Тривалість обороту, яка характеризує швидкість оборотності оборотних активів в днях, у 2022 році зросла на 7 днів і становить 123 дні, що свідчить про тенденцію до зростання тривалості одного обороту оборотних активів підприємства. Рентабельність використання основних та оборотних засобів має тенденцію до зменшення з 0,06% у 2020 році до -17,67% у 2022 році, що є негативним для діяльності підприємства і свідчить про неефективне використання активів підприємства. Середньомісячна оплата праці на підприємстві зростає. Зокрема, у 2022 році вона збільшилася у порівнянні з 2020 роком на 8,2 тис. грн. (або 5,72%), що забезпечує конкурентноспроможну зарплату у порівнянні з конкурентами в галузі. Отже, загалом можемо відмітити негативну тенденцію зміни більшості показників ефективності використання ресурсів.

Майновий стан підприємства характеризується використанням засобів (активів) і джерелами їх формування (пасивів). Саме показники майнового стану підприємства дозволяють охарактеризувати склад та структуру капіталу підприємства у динаміці та статично.

Показники майнового стану ТДВ «Яготинський маслозавод» наведені в табл.

2.3.

Таблиця 2.3

Показники майнового стану ТДВ «Яготинський маслозавод» у 2020-2022 роках

№ з/п	Показники, тис.грн.	Роки			Відхилення 2022 р. до 2020 р.	
		2020	2021	2022	+/-	%
1	Зареєстрований (пайовий) капітал	533520	533520	533520	0	0,0
2	Власний капітал	307866	-127609	-465683	-773549	< в 2,5 р.
3	Залучений капітал	1475993	2160998	2432163	956170	64,78
4	Дебіторська заборгованість	743942	859905	692071	-51871	-6,97
5	Кредиторська заборгованість	918400	1464649	1682820	764420	83,23
6	Загальна вартість активів	1783859	2033389	1966483	182624	10,24
7	Тривалість погашення дебіторської заборгованості, дн.	1636	2197	2126	490	29,95
8	Тривалість погашення кредиторської заборгованості, дн.	1904	3264	4312	2408	126,47
9	Рентабельність власного капіталу, %	0,298	-488,90	113,96	113,66	x
10	Рентабельність активів, %	0,056	-23,09	-16,90	-16,96	x

Згідно даних таблиці 2.3., можемо відмітити, що зареєстрований капітал підприємства у 2020-2022 роках не змінився і становить 533520 тис.грн., що свідчить про відсутність змін у структурі власників підприємства. Втім, загальний розмір власного капіталу підприємства зменшився на 773549 тис. грн і становить - 465683 тис.грн. Таке значення власного капіталу підприємства пов'язане з тим, що у ТДВ «Яготинський маслозавод» у пасиві балансу, в першому розділі присутній непокритий збиток, який впливає на загальний розмір власного капіталу. Також слід відмітити, що у 2021 та 2022 роках цей непокритий збиток перевищує суму зареєстрованого капіталу. На ТДВ «Яготинський маслозавод» стрімко зростає рівень залученого капіталу. Так у 2022 році залучений капітал зріс у порівнянні з 2020 роком на 956170 або на 64,78% і становить 2432163 тис. грн., що перевищує загальну вартість активів досліджуваного підприємства, що є негативною тенденцією. Дебіторська заборгованість підприємства у 2022 році зменшилась в порівнянні з 2020 роком на 51871 тис.грн., або на 6,97%. Кредиторська заборгованість на ТДВ «Яготинський маслозавод» значно зросла у досліджуваному періоді (на 764420 тис.грн. або 83,23% у 2022 роком в порівнянні з 2020 роком, що

є негативним явищем в діяльності суб'єкта господарювання, і свідчить про все більшу залежність підприємства від позикових коштів. Тривалість погашення дебіторської заборгованості становить у 2022 році 2126 днів, що на 490 днів більше ніж у 2020 році, що свідчить про неефективну фінансову політику управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. Тривалість погашення кредиторської заборгованості, яка показує за який термін ТДВ «Яготинський маслозавод» може погасити борги по закупівлям сировини і матеріалів становить у 2022 році 2408 днів, що є вкрай незадовільним показником для досліджуваного підприємства. Рентабельність власного капіталу становить 113 %. Втім, позитивне його значення отримано за рахунок ділення від'ємного значення чистого прибутку (збитку) на від'ємне значення власного капіталу. Рентабельність активів на підприємстві у 2022 році становила -16,90 %, що є негативним значенням, і свідчить про збиткову діяльність підприємства і неефективне використання активів підприємства. Загалом, можна відмітити, що ТДВ «Яготинський маслозавод» працює неефективно. Значення власного капіталу є від'ємним, оскільки в балансі підприємства за всіма аналізованими роками відображений непокритий збиток, що є вкрай негативним явищем підприємства, і свідчить про те, що суб'єкту господарювання необхідно збільшити розмір власного капіталу, щоб в меншій мірі залежати від запозиченого капіталу. У підприємства вкрай незадовільні показники розміру та тривалості обертання кредиторської та дебіторської заборгованості, що потребує додаткової фінансової роботи з управління даними показниками.

Важливим етапом діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства є аналіз показників звіту про фінансові результати. Дані показники показують можливості одержання прибутку підприємством відповідно до наявного ресурсного потенціалу підприємства і кон'юнктури ринку. Важливими питаннями є систематичний контроль за процесом формування прибутку і динамікою його зміни, а також оцінка факторів впливу на фінансові результати й оцінювання якості прибутку.

Отже здійснимо аналіз динаміки фінансових результатів ТДВ «Яготинський маслозавод» у 2020-2022 роках (див. табл. 2.4).

Динаміка показників формування фінансових результатів ТДВ «Яготинський
маслозавод» у 2020-2022 роках

Показники	Роки			Відхилення 2022 до 2020 рр.	
	2020	2021	2022	+,-	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3633678	3972643	4759834	1126156	30,99
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	3316106	3525254	4300254	984148	29,68
Валовий: прибуток (збиток)	317572	447389	459580	142008	44,72
Інші операційні доходи	522196	492101	898794	376598	72,12
Адміністративні витрати	(105788)	(127009)	(122856)	17068	16,13
Витрати на збут	(493287)	(536568)	(594189)	100902	20,46
Інші операційні витрати	(175971)	(521335)	(945399)	769428	> в 4,37 р.
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	64722	(245422)	(304070)	-368792	-
Інші доходи	868	68	251	-617	-71,08
Фінансові витрати	(66632)	(90782)	(19571)	-47061	-70,63
Інші витрати	(3442)	(103955)	(10012)	6570	> в 1,91 р.
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток)	(4484)	(440091)	(333402)	-328918	> збитку в 73 р.
Витрати (дохід) з податку на прибуток	5402	(549)	(4672)	-10074	-
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	918	(440640)	(338074)	-338992	-

Згідно даних таблиці 2.4, можемо відмітити збільшення за аналізований період чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 1126156 тис. грн. або на 30,99%. В той же час на підприємстві зросла собівартість реалізованої продукції на 984148 тис.грн., або на 29,68 %. Валовий прибуток від реалізації продукції зріс у аналізованому періоді на 142008 тис. грн. або 44,72 %, що свідчить про зростання чистого доходу від реалізації продукції швидшими темпами ніж відбулося зростання собівартості продукції. Підприємство за останні 2 роки є збитковим. У 2020 році на підприємстві чистий прибуток складав 918 тис.грн., але у 2021 та 2022 роках підприємство за результатами своєї діяльності отримало чистий збиток у розмірі 440640 тис.грн. та 338074 тис.грн., відповідно. На підприємстві істотно зросли витрати від операційної діяльності. Так, у 2022 році в порівнянні з 2020 роком, адміністративні витрати збільшилися на 16,13%, витрати

на збут на 20,46%, а інші операційні витрати взагалі збільшилися в 4,37 рази. Також зросли інші витрати в 1,91 рази. Позитивним є зростання інших операційних доходів на 72,12% і скорочення фінансових витрат на 70,63%. Втім ці позитивні зміни не позначилися на позитивному фінансовому результаті, адже відбулося істотне зростання витрат, що призвело до отримання чистого збитку, і відповідно до погіршення фінансового стану суб'єкта господарювання.

Необхідність аналізу витрат є актуальним питанням за сучасних умов господарювання. Пошук резервів скорочення операційних витрат слід розглядати як фактор підвищення прибутковості, що дасть змогу забезпечити стабільний стан підприємства на ринку, підвищити його конкурентоспроможність. Операційні витрати є одним з головних показників, що характеризують якісні зміни в технології та виробництві що відбувається на підприємстві. Майже кожне рішення менеджера, яке він приймає стосовно виробничого процесу, пов'язане з формуванням операційних витрат, і безпосередньо впливає на кінцевий результат господарювання. Управління й пошук резервів зменшення витрат є одним з основних напрямів удосконалення діяльності будь-якого підприємства. Отже, здійснимо аналіз динаміки та структури операційних витрат підприємства у 2020-2022 роках (див.табл.2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка та структура операційних витрат
ТДВ «Яготинський маслозавод» у 2020-2022 роках

№ з/п	Показники	Роки						Відхилення 2022 до 2020 рр.		
		2020		2021		2022		+/-	%	п. с.
		Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%			
1	Матеріальні витрати	106194	13,70	131679	19,85	161921	22,58	55727	52,48	8,88
2	Витрати на оплату праці	147654	19,05	167757	25,29	163392	22,79	15738	10,66	3,74
3	Відрахування на соціальні заходи	48585	6,27	54258	8,18	51332	7,16	2747	5,65	0,89
4	Амортизація	52897	6,83	57582	8,68	61368	8,56	8471	16,01	1,73
5	Інші операційні витрати	419716	54,15	252138	38,01	279031	38,91	-140685	-33,52	-15,24
Разом		775046	100,00	663414	100,00	717044	100,00	-58002	-7,48	0,00

Згідно таблиці 2.5, в структурі операційних витрат відбулися суттєві зміни. Зокрема, загальна їх сума зменшилася на 58002 тис.грн. або на 7,48 % у 2022 році в порівнянні з 2020 роком. Найбільшу питому вагу у структурі операційних витрат займають інші операційні витрати, а саме 279031 тис.грн. або 38,91 %. Хоча у порівнянні з 2020 роком їх сума скоротилася на 140685 тис.грн., або на 33,52%, втім їх рівень все одно потребує скорочення. Матеріальні витрати зросли на 55727 тис.грн. або на 52,48%, що пов'язано із ростом цін на сировину нашого підприємства. Витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи збільшилися на 15738 тис.грн. і 2747 тис. грн. відповідно. Амортизація збільшилася на 8471 тис.грн. (або на 16,01%) у 2022 році у порівнянні з 2020 роком і складає 61368 тис. грн. у загальній сумі операційних витрат.

Розрахунок показників ліквідності є суттєвим елементом діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства. Кредитори, інвестори, акціонери, інші зацікавлені економічні агенти приймають рішення щодо інвестиційної стратегії в тому числі і на основі даних про коефіцієнти ліквідності. Саме об'єктивний аналіз ліквідності підприємства дає змогу своєчасно оцінити рівень забезпеченості грошовими ресурсами, задіяти важелі їх доцільного, ефективного розміщення та використання. Аналіз показників ліквідності ТДВ «Яготинський маслозавод» здійснена в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Оцінка показників ліквідності ТДВ «Яготинський маслозавод» у 2020-2022 роках

№ з/п	Показник	Роки			Відхилення 2022 до 2020 рр., +/-
		2020	2021	2022	
1	Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	1,08	0,94	0,84	-0,24
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,76	0,55	0,40	-0,36
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,08	0,04	0,03	-0,05
4	Частка оборотних активів в загальній сумі активів	0,74	0,80	0,81	0,07

Згідно таблиці 2.6, загальний коефіцієнт ліквідності, що характеризує достатність оборотних активів підприємства для погашення своїх поточних зобов'язань, у 2022 році становив 0,84, що на 0,24 менше ніж у 2020 році. Значення даного показника менше нормативного, і свідчить про неспроможність

підприємства погасити поточні зобов'язання за рахунок оборотних активів. Спостерігається негативна тенденція до зменшення даного показника, що негативним чином характеризує ліквідність даного підприємства. Коефіцієнт швидкої ліквідності, який показує платіжні можливості підприємства щодо погашення поточних зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами, у 2022 році становив 0,4, що на 0,36 менше ніж у 2020 році, що є негативним для нашого підприємства. До того ж значення цього показника є меншим за нормативне значення, яке дорівнює 0,6. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, який демонструє частку короткострокових зобов'язань, що підприємство може погасити за рахунок найбільш ліквідних своїх активів (грошових коштів та поточних фінансових інвестицій), у 2022 році на ТДВ «Яготинський маслозавод» становить 0,03, що на 0,05 менше ніж у 2020 році. Це свідчить про неспроможність підприємства погасити свої поточні зобов'язання за рахунок своїх найбільш ліквідних активів. Значення даного показника за всіма аналізованими періодами менше за нормативне значення 0,2. Частка оборотних активів, яка демонструє співвідношення оборотних активів до загальних активів підприємства, у 2022 році становить 0,81, що на 0,07 більше ніж у 2020 році, що є позитивною тенденцією для досліджуваного підприємства.

Загалом здійснена діагностика фінансово-економічної діяльності підприємства свідчить про неефективне управління підприємством. Більшість показників мають негативну тенденцію змін. За деякими показниками звітності, можна сказати, що підприємство знаходиться у кризовому стані. Зокрема, діяльність підприємства за останні 2 роки є збитковим. Відповідно є негативна динаміка зміни показників рентабельності та ліквідності підприємства. Також негативною динамікою є структура пасивів підприємства. Істотно зростає залучений капітал підприємства, в той же час відбувається скорочення власного капіталу. На підприємстві істотно зростають витрати. Вважаємо, що підприємству необхідно переглянути свої методи управління та залучити нових інвесторів для покращення своєї діяльності і погашення своїх зобов'язань.

2.2. Аналіз стану управління власним капіталом на ТДВ «Яготинський маслозавод»

Ефективне управління власним капіталом неможливе без ґрунтовного аналізу його формування та використання. З цією метою науковці розробили узагальнену систему аналітичних показників. Разом з тим, подальшого розвитку вимагають методики аналізу, які враховували б специфічні особливості окремих складових власного капіталу.

На методику аналізу власного капіталу підприємств та оцінювання одержаних результатів впливають такі фактори, як його організаційно-правова форма та вид економічної діяльності. Перший з них суттєво впливає на структуру власного капіталу і законодавче регулювання особливостей його формування та використання.

Аналіз за допомогою фінансових коефіцієнтів ґрунтується на визначенні співвідношень різних абсолютних показників. Щодо власного капіталу ці показники можна поділити на групи: коефіцієнти фінансової стійкості, коефіцієнти оборотності та рентабельності капіталу. Науковці виділяють понад 40 різних показників, які застосовують для аналізу капіталу загалом та власного капіталу зокрема. Однак у більшості цих показників власний капітал розглядається узагальнено, тобто до уваги не беруть його складові.

Виконуючи аналіз фінансового стану підприємства, недостатньо порівнювати отримані значення показників з нормативними чи плановими, необхідно визначати їх динаміку та тенденції до змін. У більшості коефіцієнтів, які застосовують для аналізу, власний капітал розглядають як цілісну величину, однак складові власного капіталу внаслідок своїх функцій змінюються не однаково: одні можуть збільшуватись, інші – зменшуватись, не однаковий на них вплив і власників та керівників підприємства, оскільки кожна з них характеризується правовими чи іншими обмеженнями щодо права підприємства розпоряджатися своїми активами. Так, для зміни розміру статутного капіталу необхідно внести відповідні уточнення до установчих документів, а у разі його зменшення – погодити це з кредиторами.

Для створення додатково вкладеного капіталу не потрібно вносити зміни до установчих документів, тобто він мобільніший. Інший додатковий капітал, створений за рахунок дооцінки активів, зменшується у разі їх уцінки, а створений за рахунок безоплатно отриманих необоротних активів щомісячно зменшується на суму нарахованої на них амортизації. Резервний капітал використовують на цілі, для яких він створений. Збільшення резервного капіталу здійснюється лише за рахунок нерозподіленого прибутку. Тобто така зміна на загальну величину власного капіталу не вплине. Щодо використання нерозподіленого прибутку законодавчих обмежень немає. Неоплачений та вилучений капітал повинні бути погашені протягом року. Поглиблене дослідження й оцінка зрушень, виявлених у загальному аналізі та контролі економічного потенціалу підприємства, вимагає застосування інформації щодо фінансової стійкості та платоспроможності, динаміка яких зумовлена рухом капіталу і зміною його структури.

Структура капіталу є чинником, який безпосередньо впливає на фінансовий стан підприємства – його платоспроможність і ліквідність, величину доходу, рентабельність діяльності. Оцінка структури джерел коштів підприємства проводиться як внутрішніми, так і зовнішніми користувачами бухгалтерської інформації. Зовнішні користувачі, а саме банки, інвестори, кредитори, оцінюють зміну частки власних коштів підприємства в загальній сумі джерел коштів з погляду фінансового ризику під час укладання угод. Ризик наростає зі зменшенням частки власного капіталу. Внутрішній аналіз структури капіталу пов'язаний з оцінкою альтернативних варіантів фінансування діяльності підприємства. Для цього основними критеріями вибору є деякі умови залучення позикових коштів, ступінь ризику та можливі напрями їх використання. Структура капіталу – це сукупність фінансових коштів підприємства з різних джерел довгострокового фінансування, а якщо говорити точніше – співвідношення власних і позикових фінансових коштів, використовуваних у господарській діяльності. Для ефективного функціонування підприємства необхідно сформувати таку структуру капіталу, яка була б оптимальною. Аналіз динаміки та структури капіталу ТДВ «Яготинський маслозавод» за 2020-2022 рр. відображено в таблиці 2.7.

Динаміка та структура капіталу на ТДВ «Яготинський маслозавод»
за 2020-2022 роки

Показники	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 до 2020 рр.	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	+/-	%
I. Власний капітал	307866	17,26	(127609)	-6,28	(465683)	-23,68	-773549	-
- зареєстрований капітал	533520	29,91	533520	26,24	533520	27,13	-	-
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	(225654)	-12,65	(661129)	-32,51	(999203)	-50,81	772549	>в 3,4 р.
II. Позиковий капітал	1475993	82,74	2160998	106,28	2432166	123,68	956173	64,78
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	255201	14,31	440254	21,65	533706	27,14	278505	>в 1,1 р.
- довгострокові кредити банків	190201	10,66	367466	18,07	533706	27,14	343505	>в 1,8 р.
- інші довгострокові зобов'язання	65000	3,64	72500	3,57	-	-	-65000	-
- цільове фінансування	-	-	288	0,01	-	-	-	-
Поточні зобов'язання і забезпечення	1220792	68,44	1720744	84,62	1898460	96,54	677668	55,51
- короткострокові кредити банків	-	-	-	-	12932	0,66	12932	-
- поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	315616	17,69	558487	27,47	432900	22,01	117284	37,16
- поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	589544	33,05	891425	43,84	1232618	62,68	643074	>в 1,1 р.
- поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1448	0,08	3014	0,15	7061	0,36	5613	>в 3,9 р.
- поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	2576	0,14	2375	0,12	2495	0,13	-81	-3,14
- поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці	9216	0,52	9348	0,46	7746	0,39	-1470	-15,95
- поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	11447	0,64	9085	0,45	8807	0,45	-2640	-23,06
- поточні забезпечення	11683	0,65	18043	0,89	13493	0,69	1810	15,49
- інші поточні зобов'язання	279262	15,65	228967	11,26	180270	9,17	-98992	-35,44
Всього капіталу	1783859	100,00	2033389	100,00	1966483	100,00	182624	10,23

Згідно таблиці 2.7, можемо відмітити, що власний капітал на ТДВ

«Яготинський маслозавод» скоротився на 773549 тис. грн і становить -465683 тис.грн., що пов'язано з появою у статтях власного капіталу непокритого збитку, що є вкрай негативним явищем для досліджуваного суб'єкта господарювання. Можемо відмітити, що за наявності балансових збитків підприємствам дуже важко розраховувати на залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел, оскільки як для кредиторів, так і для потенційних інвесторів збиткове підприємство є непривабливим об'єктом фінансування. До того ж, у таких суб'єктах господарювання можуть виникнути труднощі з постачальниками факторів виробництва та зі споживачами продукції. Відображення в балансі непокритих збитків означає, що всі наявні в підприємства джерела покриття їх уже вичерпані, тобто відсутні резервні (страхові) фонди. Можемо побачити ситуацію на ТДВ «Яготинський маслозавод», за якої збитки перевищують суму всіх інших статей першого розділу балансу. Тому в даному випадку підприємство має від'ємний показник власного капіталу. Це свідчить про недостатність всіх активів підприємства для виконання своїх зобов'язань з погашення позик. Зазначена структура балансу є незадовільною і свідчить про те, що підприємство є напівзбанкрутілим. Тобто наявність непокритого збитку є вкрай негативним явищем в діяльності нашого підприємства. Інша ситуація спостерігається на досліджуваному підприємстві з позиковим капіталом. Відбулося його зростання на 956173 тис. грн. і у 2022 році він становить становить 2432166 тис. грн., що у структурі активів складає 123,68%. Тобто позиковий капітал у пасиві балансу перевищує загальні активи досліджуваного підприємства, що є негативною тенденцією. Дане збільшення позикового капіталу відбулося, як за рахунок зростання довгострокових зобов'язань і забезпечень, так і за рахунок зростання поточних зобов'язань і забезпечень. Загалом структура капіталу підприємства є незадовільною і потребує кардинальних змін. Зокрема потребує покриття непокриті збитки, а також зменшення позикового капіталу, як довгострокового, так і поточного.

Важливим етапом для управління власним капіталом є визначення для підприємства типу фінансової стійкості. Абсолютними показниками фінансової

стійкості є показники, що характеризують міру забезпеченості запасів джерелами їхнього фінансування. Співвідношення окремих запасів та джерел їх фінансування дає можливість охарактеризувати тип фінансової стійкості.

Для характеристики наявності джерел фінансування запасів виділяють три основних показники: наявність власних оборотних коштів, наявність власних та довгострокових джерел формування запасів та наявність загальної величини основних джерел формування запасів. Вищенаведеним показникам наявності джерел фінансування запасів відповідають такі показники джерел їхнього фінансування, як: надлишок або нестача власних оборотних коштів; надлишок або нестача власних та довгострокових джерел формування запасів; надлишок або нестача загальної величини основних джерел формування запасів.

Для характеристики фінансового стану на підприємстві розглядають чотири типи фінансової стійкості.

Перший – абсолютна фінансова стійкість, за якої власні кошти покривають запаси і витрати підприємства. Такий тип фінансової стійкості характеризується тим, що власні джерела формування оборотних активів покривають запаси і витрати, тобто підприємство незалежне від кредиторів, що трапляється вкрай рідко. При цьому наявність власних джерел формування оборотних активів визначається за балансом підприємства як різниця між сумою джерел власних та прирівняних до них коштів і вартістю основних фондів та інших необоротних активів. Дослідники вважають, що такий тип фінансової стійкості навряд чи можна розглядати як ідеальну ситуацію на підприємстві, оскільки це означає, що керівництво підприємства не використовує зовнішніх джерел фінансування для основної діяльності.

Другий – нормальна фінансова стійкість, це ситуація, за якої запаси і витрати покриваються сумою власних джерел формування оборотних активів і довгостроковими позиченими джерелами. У цій ситуації підприємство використовує для покриття запасів, крім власних коштів, також і довгострокові позикові кошти. Такий тип фінансування запасів є «нормальним» з погляду фінансового менеджменту. Нормальна фінансова стійкість є найбільш бажаною

для підприємства.

Третій – нестійке (передкризове) фінансове становище, за якого запаси і витрати покриваються сумою власних джерел формування оборотних активів, довгострокових позикових джерел, короткострокових кредитів і позик. За такого типу фінансової стійкості спостерігається порушення платоспроможності, але зберігається можливість відновлення рівноваги внаслідок поповнення джерел власних коштів, скорочення дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів. Фінансова нестійкість вважається допустимою, якщо величина залучених для фінансування запасів короткострокових кредитів та запозичених коштів не перевищує сумарної вартості сировини, матеріалів та готової продукції.

Четвертий – кризовий фінансовий стан, за якого запаси і витрати не покриваються всіма видами можливих джерел їх забезпечення (власних, позикових та ін.), підприємство перебуває на межі банкрутства. Підприємство перебуває на межі банкрутства, оскільки грошові кошти, короткострокові цінні папери та дебіторська заборгованість не покривають навіть кредиторської заборгованості та прострочених позик.

Отже, здійснимо аналіз визначення типу фінансової стійкості за допомогою таблиць 2.8- 2.11. Формування власних оборотних коштів наведені в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Аналіз формування власних оборотних коштів на ТДВ «Яготинський
маслозавод» у 2020-2022 роках

Показники	Роки			Відхилення (+/-) 2022 р. до 2020 р.
	2020	2021	2022.	
Оборотні активи підприємства, у т.ч.	1324114	1617528	1593913	269799
запаси і витрати	393704	676652	832319	438615
дебіторська заборгованість	743942	860139	692071	-51871
грошові кошти та їх еквіваленти	64850	67080	63953	-897
витрати майбутніх періодів	2005	2173	2145	140
інші оборотні активи	119613	11484	3425	-116188
Поточні зобов'язання	1220792	1720744	1898460	677668
Власні оборотні кошти	103322	-103216	-304547	-407869
Співвідношення власних оборотних коштів	0,078	-0,064	-0,191	-0,269

Згідно таблиці 2.8, можна відмітити, що оборотні активи збільшилися у 2022 році в порівнянні з 2020 роком на 269799 тис.грн. Зростання величини оборотних активів може свідчити про зростання обсягу випуску продукції. Також відбулося зростання поточних зобов'язань на 677668 тис. грн., що свідчить про погіршення спроможні розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Слід відмітити зростання поточних зобов'язань швидшими темпами ніж зростання розміру оборотних активів, що є негативною тенденцією в діяльності підприємства. Також слід відзначити, що у 2020 році спостерігається наявність власних оборотних коштів, які покривають 7,8% поточних зобов'язань. Втім, у 2021 та 2022 році даний показник є від'ємним, що свідчить про відсутність власних оборотних коштів на підприємстві.

На наступному етапі визначення типу фінансової стійкості підприємства здійснимо аналіз джерел формування запасів підприємства (див. табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Показники наявності джерел формування запасів на ТДВ «Яготинський маслозавод» у 2020-2022 роках

Показники	Роки			Відхилення (+/-) 2022 до 2022 р.
	2020	2021	2022	
Власні оборотні кошти (ВОК), тис. грн	103322	-103216	-304547	-407869
Наявність власних і довгострокових джерел (ВД), тис.грн.	358523	337038	229159	-129364
Загальна величина основних джерел формування запасів і витрат (ЗВ), тис.грн.	1579315	2057782	2127619	548304

Згідно таблиці 2.9, можна відмітити, що розмір власних оборотних коштів в аналізованому періоді має чітку тенденцію до зменшення. Зокрема, даний показник зменшився на 407869 тис. грн. у 2022 році, у порівнянні з 2020 роком. Можемо відмітити наявність нестачі власних обігових коштів у 2021 та 2022 роках. Власні і довгострокові позикові кошти у 2020-2022 роках мають тенденцію до скорочення. Зокрема, у 2022 році значення даного показника 229159 тис.грн, що на 129364 тис. грн. менше ніж у 2020 році. Загальна величина основних джерел формування запасів і витрат у 2022 році становила 2127619 тис. грн., що на 548304 тис. грн., більше ніж у 2020 році, що свідчить про погіршення фінансової дисципліни

розрахунків з постачальниками і кредиторами.

В таблиці 2.10 визначимо розмір запасів і витрат на підприємстві.

Таблиця 2.10

Склад запасів і витрат на ТДВ «Яготинський маслозавод» у 2020-2022 роках

Показники	Роки			Відхилення (+/-) 2022 до 2020 рр.
	2020	2021	2022	
Запаси у т.ч.	393704	676652	832319	438615
виробничі запаси	23033	24377	28176	5143
товари	370671	652275	804143	433472

Згідно таблиці 2.10, можемо відмітити, що на підприємстві спостерігається тенденція до збільшення запасів, що може бути зумовлено зростанням обсягів продажу товарів. Можемо відмітити, що зростання запасів відбувається швидкими темпами (зростання більш ніж у 2 рази за 2 роки). При цьому обсяг реалізації збільшився лише на 30 %, що має негативний вплив на діяльність ТДВ «Яготинський маслозавод» і свідчить про не злагоджену політику управління запасами, не здатність утримувати показники запасів на оптимальному рівні.

В таблиці 2.11, визначимо тип фінансової стійкості на досліджуваному підприємстві, здійснивши розрахунок показників забезпеченості запасів джерелами їхнього фінансування.

Таблиця 2.11

Показники забезпеченості запасів джерелами їхнього формування на ТДВ

«Яготинський маслозавод» у 2020-2022 роках

Показники	Роки			Відхилення (+/-) 2022 до 2020 рр.
	2020	2021	2022	
Надлишок або нестача власних оборотних коштів (Ф _{вок}), тис.грн	-290382	-775491	-1136866	-1427248
Надлишок або нестача власних та довгострокових джерел формування запасів (Ф _{вд}), тис.грн	-35181	-335237	-603160	-638341
Надлишок або нестача загальної величини основних джерел формування запасів (Ф _{зв}), тис.грн	1185611	1385507	1295300	109689
Тип фінансової стійкості	Нестійкий стан	Нестійкий стан	Нестійкий стан	-

Отже, згідно таблиці 2.11, можемо відмітити, що на ТДВ «Яготинський маслозавод» у підприємства за всі аналізовані роки спостерігається нестійкий фінансовий стан. Даний факт свідчить, що запаси і витрати на підприємстві покриваються за рахунок власних джерел формування оборотних коштів, довгострокових позикових джерел, короткострокових кредитів, що в свою чергу призводить до порушення платоспроможності підприємства. Тому підприємству слід відновлювати свою фінансову рівновагу, за рахунок поповнення джерел власних засобів, скорочення рівня дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів.

Ефективність використання капіталу суб'єктів господарювання найкраще характеризують показники рентабельності. Показники рентабельності капіталу на ТДВ «Яготинський маслозавод» у 2020-2022 роках наведені в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Коефіцієнти рентабельності власного капіталу на ТДВ «Яготинський маслозавод» у 2020-2022 роках

Показники	2020 р.	2021 р.	2022р.	Відхилення 2022 до 2020 рр., +/-
Рентабельність сукупного капіталу, %	0,056	-23,09	-16,90	-16,96
Рентабельність власного капіталу, %	0,298	-488,90	113,96	113,66
Рентабельність статутного капіталу, %	0,17	-82,59	-63,37	-63,53

Згідно таблиці 2.12, можемо відмітити, що показник рентабельності сукупного капіталу, який характеризує ефективність використання всіх активів підприємства зменшився у 2022 році в порівнянні з 2020 роком на 16,96 % і становить -16,90 %, що свідчить про погіршення ефективності використання активів підприємства. Рентабельність власного капіталу зросла на 113,66 %. Втім, позитивне його значення у 2022 році отримано за рахунок ділення від'ємного значення чистого прибутку (збитку) на від'ємне значення власного капіталу підприємства. Рентабельність статутного капіталу, що характеризує ефективність витрат засновників (учасників) при формуванні майна на підприємстві за статутним капіталом, у 2022 році цей показник зменшився на 63,53 %, що є

негативною тенденцію для підприємства. Загалом всі значення показників рентабельності капіталу, а також динаміка їх зміни є негативними.

Наявність власних коштів та їх раціональне використання необхідне для забезпечення стабільної продуктивності, процесу розширеного відтворення та достатнього рівня фінансової стійкості. Недостатня фінансова стійкість підприємства найчастіше зумовлює неплатоспроможність, надмірна – створення надлишкових запасів і резервів, що збільшує витрати на їхнє утримання, стримує темп розвитку підприємства. Правильність підходів до кількісної оцінки фінансової стійкості дає змогу виявити причини фінансової дестабілізації, розробити та реалізувати заходи щодо їх нейтралізації. Оцінка фінансової стійкості підприємства має на меті об'єктивний аналіз величини та структури активів і пасивів підприємства і визначення на цій основі міри його фінансової стабільності й незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності. Основним методом, що використовується у процесі оцінки фінансової стійкості, є метод відносних показників. Отже, здійснимо аналіз показників фінансової стійкості на ТДВ «Яготинський маслозавод» у 2020-2022 роках (див. табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Аналіз показників фінансової стійкості на ТДВ «Яготинський маслозавод»
у 2020-2022 роках

№ з/п	Показник	Роки			Відхилення 2022 до 2020 рр., +/-
		2020	2021	2022	
1	Коефіцієнт автономії	0,17	-0,06	-0,24	-0,41
2	Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	3,81	-6,56	-1,53	-5,34
3	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,82	1,06	1,24	0,42
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,34	0,81	0,65	0,31
5	Співвідношення власного капіталу і поточних зобов'язань	0,25	-0,07	-0,25	-0,50
6	Коефіцієнт фінансової стабільності (стійкості)	0,21	-0,06	-0,19	-0,40
7	Коефіцієнт фінансової залежності	5,88	-16,67	-4,17	-11,63
8	Фінансовий левередж	4,79	-16,93	-5,22	-10,01
9	Рентабельність власного капіталу, %	0,298	-488,90	113,96	113,66
10	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	0,078	-0,064	-0,191	-0,269
11	Коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів	2,04	1,95	2,42	0,38

Згідно таблиці 2.12, можемо відмітити, що коефіцієнт автономії, який показує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування його діяльності, у 2022 році є від'ємним і становить $-0,24$, що є вкрай негативним значенням. Це значення є від'ємним за рахунок присутності у звітності підприємства непокритого збитку, що є незадовільним показником для досліджуваного підприємства. Показник маневреності робочого капіталу, який показує частку запасів у загальній сумі робочого капіталу, у 2022 році становить $-1,53$, що є вкрай незадовільним для ТДВ «Яготинський маслозавод». На заводі коефіцієнт концентрації залученого капіталу, який демонструє питому вагу залучених коштів в активах підприємства, становить у 2022 році $1,24$, що свідчить про те, що на підприємстві показник залученого капіталу перевищує значення загальної вартості активів, що є вкрай негативним явищем в діяльності досліджуваного підприємства. Коефіцієнт маневреності власного капіталу, що демонструє, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, а яка частина капіталізована, у 2022 році становить $0,65$, що на $0,31$ більше ніж у 2020 році. Співвідношення власного капіталу і поточних зобов'язань є від'ємним, через непокритий збиток власному капіталі підприємства і становить $-0,25$. Коефіцієнт фінансової стабільності підприємства за аналізований період скоротився. У 2021 та 2022 році значення показника є від'ємним і не відповідає нормативному значенню, яке становить не менше 1. Що стосується коефіцієнта залежності, то він є від'ємним через від'ємне значення власного капіталу у балансі підприємства і треба приймати міри по покриттю непокритого збитку у балансі підприємства. Про аналогічну тенденцію можна сказати і оцінюючи показник левериджу. Наші зобов'язання не можуть бути покриті за рахунок власного капіталу, адже у нього від'ємне значення. Коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів на ТДВ «Яготинський маслозавод» у 2022 році збільшився з $2,04$ до $2,42$, що на $0,38$ більше ніж у 2020 році, що свідчить про збільшення ефективності використання фінансових ресурсів.

Отже, здійснивши аналіз динаміки та структури капіталу підприємства, визначивши тип фінансової стійкості підприємства, а також аналіз показників

рентабельності капіталу та відносних показників фінансової стійкості підприємства можна зробити наступні висновки. За 2020-2022 роки всі відносні показники фінансової стійкості не відповідали нормативним значення, окрім коефіцієнта ефективності використання фінансових ресурсів. Загалом всі відносні показники свідчать про неефективну систему управління власним капіталом ТДВ «Яготинський маслозавод». У балансі підприємства присутній непокритий збиток, який вкрай негативно впливає на показники фінансової стійкості підприємства. Підприємство є залежним від зовнішніх джерел фінансування, є збитковим, хоча ситуація в 2021 році була ще гіршою. Структура капіталу підприємства є незадовільною. Потребує покриття непокритий збиток у балансі підприємства, а також скорочення зобов'язань підприємства.

2.3. Напрями підвищення ефективності управління власним капіталом ТДВ «Яготинський маслозавод»

Здійснені у пункті 2.2 дослідження встановили, що на ТДВ «Яготинський маслозавод» неефективна система управління власним капіталом підприємства.

Збитковість вітчизняних підприємств негативно відображається на обсягах власного капіталу. Це обумовлюється тим, що чистий збиток збільшує непокритий збиток підприємства, який є складовою власного капіталу, що в кінцевому підсумку може призвести до його від'ємної величини. Відповідно від'ємне значення власного капіталу показує, що на підприємстві немає власного капіталу і весь обсяг майна створений за рахунок позичених коштів. У цьому випадку виникає ситуація, коли позиковий капітал є більшим за активи підприємства і як наслідок збільшує ризик ймовірності банкрутства. Таким чином вагомим завданням будь-якого підприємства є ріст власного капіталу. Збільшення власного капіталу неможливе без розробки та реалізації ефективних управлінських рішень.

На сьогодні існує безліч проблем пов'язаних із формуванням та раціональним використанням власного капіталу. Одним із першочергових завдань

є визначення джерел створення власного капіталу та забезпечення його росту. З метою збільшення власного капіталу необхідно здійснювати моніторинг факторів його зміни, які слугуватимуть базою для формування управлінських рішень і їх ефективної практичної реалізації.

З ціллю поліпшення дієвості управління капіталом підприємства ми пропонуємо розробити політику формування капіталу власного за наступними етапами, які представлені на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Етапи формування політики ефективності управління власним капіталом підприємства

Неможливим є нормальне функціонування суб'єктів господарювання без формування достатнього обсягу власного капіталу, нестача якого викликає необхідність здійснювати пошук додаткових джерел фінансування, використовуючи для цього як власні, так і позикові фінансові ресурси. Тому одним із головних питань, які необхідно удосконалити на підприємстві є питання оптимізації структури капіталу.

Встановлення оптимальної структури капіталу передбачає таке

співвідношення власних і позикових джерел формування капіталу підприємства, яке дозволяє повною мірою забезпечити зростання прибутковості власного капіталу. Разом з тим існує ряд факторів, врахування яких дозволяє формувати структуру капіталу, забезпечуючи умови найбільш ефективного його використання на кожному конкретному підприємстві, а саме: галузеві особливості операційної діяльності; стадія життєвого циклу підприємства; кон'юнктура товарного та фінансового ринків; рівень рентабельності операційної діяльності; коефіцієнт операційного левериджу; рівень оподаткування прибутку; фінансовий менталітет власників і менеджерів підприємства; рівень концентрації власного капіталу. Управління структурою капіталу підприємства, з урахуванням цих факторів, зводиться до двох основних напрямів: встановлення оптимальних для даного підприємства пропорцій використання власного та позикового капіталу; забезпечення залучення на підприємство необхідних видів і обсягів капіталу для досягнення розрахункових показників його структури. При цьому підприємству необхідно визначити політику формування фінансових ресурсів, в числі найбільш важливих прерогатив якої, є вирішення питання: збільшувати власні або позикові кошти.

Проаналізувавши переваги і недоліки використання власного і позикового капіталу, можна зробити висновок про те, що вирішення цього питання залежатиме від особливостей формування та використання прибутку, формування статутного та додаткового капіталу, фондів і резервів, можливості залучення позикових коштів у кредитних організаціях і у інших господарюючих суб'єктів, розміру й оборотності кредиторської заборгованості, а також загального фінансового стану.

Управління структурою капіталу нерозривно пов'язане з урахуванням особливостей кожної з складових власного і позикового капіталу, що мають певні переваги і недоліки, які необхідно враховувати при формуванні структури капіталу (див. табл. 2.14).

Підприємство, яке спирається в своїй господарській діяльності виключно на власний капітал, має найвищу фінансову стійкість, однак при цьому воно не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал, тим

самим обмежуючи темпи свого розвитку. З іншого боку, використання позикового капіталу, забезпечуючи підприємству більш високий потенціал розвитку і розширення масштабів фінансово-господарської діяльності, сприяє збільшенню рентабельності капіталу, але при цьому підприємство стикається з істотним зростанням фінансових ризиків, з імовірністю банкрутства, що не слід не враховувати при виборі тієї чи іншої політики щодо формування структури капіталу.

Таблиця 2.14

Позитивні та негативні наслідки використання підприємством власного і позикового капіталу

Використання власного капіталу	
Переваги	Недоліки
1. Простота залучення. 2. Забезпечення фінансової стійкості підприємства, його платоспроможності в довгостроковому періоді, а також зниження ризику банкрутства. 3. Більш висока здатність генерувати прибуток, оскільки не потрібно виплачувати відсоток.	1. Обмеженість обсягу залучення в силу нестачі власних коштів. 2. Більш висока вартість залучених в порівнянні з альтернативними позиченими джерелами формування капіталу. 3. Виключається можливість росту рентабельності капіталу за рахунок залучення позичених джерел фінансування.
Використання позикового капіталу	
Переваги	Недоліки
1. Більші обсяги залучення, особливо при високому кредитному рейтингу підприємства, наявності забезпечення чи гарантії. 2. Можливість росту фінансового потенціалу підприємства при необхідності суттєвого розширення її активів і зростання масштабів господарської діяльності. 3. Здатність генерувати зростання коефіцієнта рентабельності власного капіталу за рахунок ефекту фінансового левериджу	1. Зростає ризик зниження фінансової стійкості та втрати платоспроможності. 2. Можливість банкрутства по рішенням суду в разі несплати боргу. 3. Зменшення розміру прибутку в зв'язку з необхідністю виплати відсотків, а також значна залежність вартості позиченого капіталу від кон'юнктури фінансового ринку та її коливання. 4. Складність процедури залучення в порівнянні з використанням власних коштів, оскільки перспектива отримання кредитних коштів залежить від рішення інших господарюючих суб'єктів (кредиторів).

Разом з тим, формування оптимальної структури капіталу повинно бути спрямовано на вирішення таких завдань, як формування достатнього обсягу капіталу для забезпечення необхідних темпів економічного розвитку підприємства; забезпечення умов досягнення максимальної прибутковості капіталу; забезпечення

своєчасного задоволення потреби в капіталі; забезпечення достатньої фінансовою гнучкості підприємства.

Найбільш поширеними складовими позикового капіталу виступають банківські кредити і облігації.

Банківські кредити виступають чи не основним джерелом формування капіталу (позикового). Проте в силу багатьох причин (недостатня розвиненість банківського сектора), головною з яких є наявність кризових процесів в економіці, не завжди підприємство може залучити кредит за розумною ціною, тому на передній план виходить такий інструмент боргового фінансування як розміщення облігаційних позик. Основними перевагами облігацій є: залучення коштів за нижчою ставкою відсотка, ніж банківський кредит; випуск облігацій не пов'язаний з небезпекою часткової або повної втрати контролю над підприємством, як при випуску звичайних акцій.

Співвідношення власного та позикового капіталу, яке відповідало вимогам оптимальності в умовах відносно стабільної економічної ситуації не може залишатися оптимальним для підприємства, що знаходиться в умовах фінансової кризи.

Визначення оптимальної структури капіталу є одним з найважливіших фінансових завдань будь-якого підприємства. Цю оптимальну структуру капіталу можна визначити при використанні ефекту фінансового важеля. Цей ефект залежить від багатьох факторів, зокрема і від галузевого. Вибір оптимальної структури капіталу дозволяє підприємству максимізувати показник рентабельності власного капіталу. Рентабельність власного капіталу показує, наскільки добре підприємство використовує інвестиційні фонди для забезпечення зростання доходів. Це означає, що проблема дослідження ефекту фінансового важеля є актуальною для усіх компаній.

Підвищення рентабельності власних коштів називають ефектом фінансового левериджу, тобто фінансовий леверидж характеризує ефективність використання позикових коштів, залучених підприємством. Ефект фінансового левериджу відображає рівень рентабельності власного капіталу за різних варіантів структури

капіталу. Тому, доцільно розглядати процес оптимізації структури фінансових ресурсів за критерієм максимізації рентабельності власного капіталу.

Однак залучення позикового капіталу пов'язане з декількома ризиками. Позика коштів зобов'язує підприємство виплачувати відсотки та погашати суму взятого боргу. Чим більше коштів позичає підприємство, тим більше в нього виникає заборгованості за цими позиками, тим більше ризик того, що одного часу він ці позики не зможе погасити. Через ефект фінансового левериджу підприємство, яке позичає забагато коштів, може збанкрутувати під час економічної кризи, в той же час компанія з низьким левериджем може устояти.

На ідеальному рівні фінансового важеля рентабельність власного капіталу компанії зростає, так як використання левериджу збільшує волатильність акцій, підвищуючи рівень їх ризику, який в свою чергу збільшує їх дохідність. Однак якщо компанія перенасичена позиковими коштами може статися зниження рентабельності власного капіталу. Ефект фінансового левериджу розраховується за наступною формулою:

Отже, здійснимо розрахунок ефекту фінансового левериджу ТДВ «Яготинський маслозавод» за формулою:

$$ЕФВ = (1 - СПП) * (КВР_a - СРСВ) * (ПК / ВК), \quad (2.1)$$

де СПП – ставка податку на прибуток;

КВР_a – коефіцієнт валової рентабельності активів, %;

СРСВ – ставка відсотка за кредит, що сплачується підприємством за використання залученого капіталу, %;

ПК – сума залученого капіталу;

ВК – сума власного капіталу.

Одразу треба зазначити, що в умовах, коли фірма не використовує позичковий капітал або валова рентабельність її активів дорівнює середньому відсотку за кредит, рентабельність власного капіталу буде просто дорівнювати валовій рентабельності активів, скоригованій на податкову ставку.

При цьому ставку за кредит приймаємо умовно в розмірі 30 %, а коефіцієнт валової рентабельності активів розраховується як співвідношення валового

прибутку до середньорічної вартості активів суб'єкта господарювання. Суму власного капіталу будемо брати без врахування непокритого збитку відображеного в балансі, адже цю суму плануємо покрити за рахунок безповоротної фінансової допомоги або за рахунок реструктуризації заборгованості в банківських установах, про що є попередня домовленість. Для порівняння, також розрахуємо показники у 2020-2022 роках (див. табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Розрахунок ефекту фінансового важеля ТДВ «Яготинський маслозавод»

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	початок 2023 р. (з врахуванням погашення непокритого збитку)
Сума власного капіталу, тис.грн.	307866	-127609	-465683	533520
Сума позикового капіталу, тис.грн.	1475993	2160998	2432166	2432166
Ставка податку на прибуток, %	18	18	18	18
Валовий прибуток, тис.грн.	317572	447389	459580	459580
Середньорічна вартість активів, тис.грн.	1642444,5	1908624	1999936	2466084,5
Коефіцієнт валової рентабельності активів, %	19,34	23,44	22,98	18,64
Ставка відсотка за кредит, %	30	30	30	30
Ефект фінансового важеля, %	-41,91	91,09	30,06	-42,46

Згідно таблиці 2.15, можемо відмітити, що в 2020-2022 роках ефект фінансового левериджу набув від'ємного значення, яке свідчить про те, що подальше залучення позикового капіталу призведе до ще більшого скорочення рентабельності власного капіталу. Позитивне значення фінансового важеля у 2021 і 2022 роках отримано за рахунок множення від'ємного значення між валовою рентабельністю і ставку відсотка та кредит на від'ємне значення відношення позикового капіталу до власного капіталу. Тому це значення не можна вважати позитивним. Негативне значення показника у 2020 році та у показнику на початку 2023 року було зумовлене тим, що диференціал фінансового важеля набував від'ємного значення, внаслідок перевищення ставки відсотка за кредит над коефіцієнтом валової рентабельності активів.

Наступним етапом здійснимо розрахунок оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації її вартості та рівня фінансових ризиків. Даний метод

заснований на попередній оцінці вартості власного та позикового капіталу за різних умов його залучення та здійснення багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу.

Розглянемо процес оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації її вартості за допомогою табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу ТДВ «Яготинський маслозавод»

Показник	2020 р	2021 р	2022 р
1. Сума сукупного капіталу, тис.грн.	1783859	2033389	1966483
2. Сума власного капіталу, тис.грн.	307866	-127609	-465683
3. Сума позикового капіталу, тис.грн.	1475993	2160998	2432166
4. Структура капіталу:			
5. Власний капітал, %	17,26	-6,28	-23,68
6. Позиковий капітал, %	82,74	106,28	123,68
7. Чистий прибуток, тис.грн	918	-440640	-338074
8. Відсоткова ставка за кредит, %	20	25	30
9. Ставка податку на прибуток, %	18	18	18
10. Рівень витрат щодо залучення банківського кредиту, %	5	5	5
11. Вартість власного капіталу, % ((ряд.7/ряд.2)*100)	0,298	345,30	72,597
12. Вартість позикового капіталу у формі банківського кредиту, % ((ряд.8*(1-ряд.9))/(1-ряд.10))	17,26	21,58	25,89
13. Середньозважена вартість капіталу, % ((ряд.5/100)*ряд.11)+(ряд.6/100)*ряд.12))	14,33	1,25	14,83

Під час розрахунку середньозваженої вартості капіталу на ТДВ «Яготинський маслозавод» використовувалось умовне значення ставки відсотка за кредит, яке дорівнювало 30 % - у 2022 році, 25 % - у 2021 році та 20 % - у 2020 році. При цьому рівень витрат щодо залучення банківського кредиту складав 5 % по всім аналізованим рокам.

З таблиці 2.16, помітно, що найбільша середньозважена вартість капіталу у 2022 році, а найменша у 2021 році. На все це впливає як структура капіталу досліджуваного підприємства, так і ставка відсотку по кредиту за аналізовані періоди.

Відповідно, з метою підвищення фінансової стійкості підприємства ми пропонуємо ТДВ «Яготинський маслозавод» покращити структуру капіталу,

погасити непокриті збитки підприємства, довести структуру капіталу до оптимального співвідношення, яке забезпечить беззбиткову діяльність. Тобто, збільшити питому вагу власного капіталу і зменшити частку залученого капіталу. Все це може призвести до покращення фінансового стану підприємства, підвищення показників фінансової стійкості підприємства, збільшення доходів підприємства, а відповідно і до покращення рентабельності підприємства.

Висновки до розділу 2

ТДВ «Яготинський маслозавод» - є підприємством, яке займається переробленням молока, виробництвом масла та сиру. Завод випускає 36 найменувань молочної продукції під торговою маркою «Яготинське»: молоко, вершкове масло, сметану, кефір, термостатна молочна продукція (кисле молоко, ряжанка і йогурти), а також м'які і кисломолочні сири.

Здійснивши аналіз показників ефективності господарської діяльності на ТДВ «Яготинський маслозавод», можемо відмітити, що відбулося зростання чистого доходу від реалізації у 2022 році на 1126156 тис. грн. (або на 30,99%), що втім майже нівелюється збільшенням собівартості продукції на 984148 тис. грн. (або 29,68%). Незважаючи на зростання собівартості у 2022 році в порівнянні з 2020 роком збільшився валовий прибуток на 142008 тис. грн. (або 44,72%). Загалом діяльність підприємства у двох з трьох аналізованих роках є збитковою. Так, у 2022 році підприємство отримало по результатам своєї діяльності чистий збиток у розмірі 338074 тис.грн. Показники рентабельності операційної діяльності та рентабельності господарської діяльності у результаті отриманих збитків є від'ємними, що свідчить про погіршення інвестиційної привабливості підприємства та зростання витрат підприємства швидшими темпами ніж доходів.

Ефективне управління власним капіталом неможливе без ґрунтовного аналізу його формування та використання. Здійснивши аналіз динаміки та структури капіталу на ТДВ «Яготинський маслозавод» за 2020-2022 роки, можемо відмітити, що власний капітал на ТДВ «Яготинський маслозавод» скоротився на

773549 тис. грн і становить -465683 тис.грн., що пов'язано з появою у статтях власного капіталу непокритого збитку, що є вкрай негативним явищем для досліджуваного суб'єкта господарювання. Можемо відмітити, що за наявності балансових збитків підприємствам дуже важко розраховувати на залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел, оскільки як для кредиторів, так і для потенційних інвесторів збиткове підприємство є непривабливим об'єктом фінансування. Це свідчить про недостатність всіх активів підприємства для виконання своїх зобов'язань з погашення позик. Зазначена структура балансу є незадовільною і свідчить про те, що підприємство є напівзбанкрутілим. Тобто наявність непокритого збитку є вкрай негативним явищем в діяльності нашого підприємства. Інша ситуація спостерігається на досліджуваному підприємстві з позиковим капіталом. Відбулося його зростання на 956173 тис. грн. і у 2022 році він становить становить 2432166 тис. грн., що у структурі активів складає 123,68%. Тобто позиковий капітал у пасиві балансу перевищує загальні активи досліджуваного підприємства, що є негативною тенденцією. Дане збільшення позикового капіталу відбулося, як за рахунок зростання довгострокових зобов'язань і забезпечень, так і за рахунок зростання поточних зобов'язань і забезпечень. Загалом структура капіталу підприємства є незадовільною і потребує кардинальних змін. Зокрема потребує покриття непокриті збитки, а також зменшення позикового капіталу, як довгострокового, так і поточного.

Здійснивши визначення типу фінансової стійкості на підприємстві, можемо відмітити, що у підприємства за всі аналізовані роки спостерігається нестійкий фінансовий стан. Даний факт свідчить, що запаси і витрати на підприємстві покриваються за рахунок власних джерел формування оборотних коштів, довгострокових позикових джерел, короткострокових кредитів, що в свою чергу призводить до порушення платоспроможності підприємства. Тому підприємству слід відновлювати свою фінансову рівновагу, за рахунок поповнення джерел власних засобів, скорочення рівня дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів.

Здійснивши аналіз відносних показників фінансової стійкості підприємства можна зробити висновок, що за 2020-2022 роки всі відносні показники фінансової стійкості не відповідали нормативним значення, окрім коефіцієнта ефективності використання фінансових ресурсів. Загалом всі відносні показники свідчать про неефективну систему управління власним капіталом ТДВ «Яготинський маслозавод». У балансі підприємства присутній непокритий збиток, який вкрай негативно впливає на показники фінансової стійкості підприємства. Підприємство є залежним від зовнішніх джерел фінансування, є збитковим, хоча ситуація в 2021 році була ще гіршою. Структура капіталу підприємства є незадовільною. Потребує покриття непокритий збиток у балансі підприємства, а також скорочення зобов'язань підприємства.

З ціллю поліпшення дієвості управління капіталом підприємства ми пропонуємо розробити політику формування капіталу власного за наступними етапами: 1. Аналіз формування власного капіталу в попередньому періоді; 2. Визначення загальної потреби у власних фінансових ресурсах; 3. Оцінка вартості залучення власного капіталу із різних джерел; 4. Забезпечення максимального обсягу залучення власного капіталу за рахунок внутрішніх джерел; 5. Забезпечення необхідного обсягу залучення власного капіталу із зовнішніх джерел; 6. Оптимізація співвідношення зовнішніх і внутрішніх джерел формування власного капіталу.

Визначення оптимальної структури капіталу є одним з найважливіших фінансових завдань будь-якого підприємства. Цю оптимальну структуру капіталу можна визначити при використанні ефекту фінансового важеля. Здійснивши розрахунок ефекту фінансового важеля, можемо відмітити, що в 2020-2022 роках ефект фінансового левериджу набув від'ємного значення, яке свідчить про те, що подальше залучення позикового капіталу призведе до ще більшого скорочення рентабельності власного капіталу. Позитивне значення фінансового важеля у 2021 і 2022 роках отримано за рахунок множення від'ємного значення між валовою рентабельністю і ставку відсотка та кредит на від'ємне значення відношення позикового капіталу до власного капіталу. Тому це значення не можна вважати

позитивним. Негативне значення показника у 2020 році та у показнику на початку 2023 року було зумовлене тим, що диференціал фінансового важеля набував від'ємного значення, внаслідок перевищення ставки відсотка за кредит над коефіцієнтом валової рентабельності активів.

Здійснений розрахунок оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації її вартості та рівня фінансових ризиків показав, що найбільша середньозважена вартість капіталу у 2022 році, а найменша у 2021 році. На все це впливає як структура капіталу досліджуваного підприємства, так і ставка відсотку по кредиту за аналізовані періоди.

З метою підвищення фінансової стійкості підприємства ми пропонуємо ТДВ «Яготинський маслозавод» покращити структуру капіталу, погасити непокриті збитки підприємства, довести структуру капіталу до оптимального співвідношення, яке забезпечить беззбиткову діяльність. Тобто, збільшити питому вагу власного капіталу і зменшити частку залученого капіталу. Все це може призвести до покращення фінансового стану підприємства, підвищення показників фінансової стійкості підприємства, збільшення доходів підприємства, а відповідно і до покращення рентабельності підприємства.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами проведеного дослідження у магістерській роботі можна зробити наступні висновки:

1. Без формування значного обсягу власного капіталу стає неможливим створення та нормальне існування підприємств незалежно від їх форм власності. Створення власного капіталу відбувається за рахунок безпосередньої участі його власників. Фінансові ресурси – це найважливіший організаційний ресурс підприємства, а капітал – один із первинних факторів виробництва, що має особливе значення для життєдіяльності та фінансової стійкості підприємства. Саме капітал є основою виникнення і подальшого функціонування підприємства, а в ході діяльності забезпечує інтереси власників, персоналу та держави.

2. У вітчизняній літературі існує безліч різних точок зору стосовно визначення поняття «власний капітал». Здійснивши аналіз основних підходів щодо трактування даної фінансової категорії, нами запропоновано наступне визначення терміну власний капітал – це загальна вартість власних засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються ним для формування його активів.

3. Класифікація власного капіталу за основними ознаками дозволяє визначити сутність таких ознак власного капіталу як: спосіб утворення й залучення, ступінь значимості, сфера застосування й форма власного капіталу підприємства. Така класифікація сприяє поглибленню дослідження сутності власного капіталу, виявленню його індивідуальності і підвищенню ефективності управління на основі особливостей виділених типів.

4. У сучасній практиці розроблена система показників, які характеризують ефективність управління власним капіталом підприємства. Однією із головних груп показників є показники фінансової стійкості й стабільності, адже саме фінансова стійкість характеризує ступінь фінансової незалежності щодо володіння майном і його використанням. Деталізований аналіз у динаміці фінансової стійкості й стабільності підприємств дасть змогу всебічно оцінити стан і тенденції

розвитку підприємств, зробити висновок за його результатами про наявні потенційні можливості (резерви) підвищення фінансової стабільності.

5. Ефективне управління власним капіталом передбачає не тільки оцінку фінансової стійкості і її ролі в забезпеченні стабільності підприємства, але і вибір оптимальної структури власного капіталу з точки зору формування необхідної величини власних фінансових ресурсів підприємства. Водночас нерозвиненість фондового ринку, недосконалість законодавчої бази, відсутність дієвих механізмів корпоративного управління перешкоджають досягненню високої ефективності фінансового менеджменту.

6. Правове регулювання управління у сфері власного капіталу підприємства (фірми, компанії) здійснюється численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру. В Україні за останні роки створена достатньо ґрунтовна законодавча база з регламентації власного капіталу, ознайомлення з якою допоможе управлінцям правильно здійснювати операції з формування та зміни власного капіталу за окремими його складовими. Зокрема, такими нормативно-правовими актами є: НП(С)БО №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», Закон України «Про акціонерні товариства», Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», а також інші нормативно-правові акти.

7. ТДВ «Яготинський маслозавод» - є підприємством, яке займається переробленням молока, виробництвом масла та сиру. Завод випускає 36 найменувань молочної продукції під торговою маркою «Яготинське»: молоко, вершкове масло, сметану, кефір, термостатна молочна продукція (кисле молоко, ряжанка і йогурти), а також м'які і кисломолочні сири.

8. Здійснивши аналіз показників ефективності господарської діяльності на ТДВ «Яготинський маслозавод», можемо відмітити, що відбулося зростання чистого доходу від реалізації у 2022 році на 1126156 тис. грн. (або на 30,99%), що втім майже нівелюється збільшенням собівартості продукції на 984148 тис. грн. (або 29,68%). Незважаючи на зростання собівартості у 2022 році в порівнянні з 2020

роком збільшився валовий прибуток на 142008 тис. грн. (або 44,72%). Загалом діяльність підприємства у двох з трьох аналізованих роках є збитковою. Так, у 2022 році підприємство отримало по результатам своєї діяльності чистий збиток у розмірі 338074 тис.грн. Показники рентабельності операційної діяльності та рентабельності господарської діяльності у результаті отриманих збитків є від'ємними, що свідчить про погіршення інвестиційної привабливості підприємства та зростання витрат підприємства швидшими темпами ніж доходів.

9. Ефективне управління власним капіталом неможливе без ґрунтового аналізу його формування та використання. Здійснивши аналіз динаміки та структури капіталу на ТДВ «Яготинський маслозавод» за 2020-2022 роки, можемо відмітити, що власний капітал на ТДВ «Яготинський маслозавод» скоротився на 773549 тис. грн і становить -465683 тис.грн., що пов'язано з появою у статтях власного капіталу непокритого збитку, що є вкрай негативним явищем для досліджуваного суб'єкта господарювання. Можемо відмітити, що за наявності балансових збитків підприємствам дуже важко розраховувати на залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел, оскільки як для кредиторів, так і для потенційних інвесторів збиткове підприємство є непривабливим об'єктом фінансування. Це свідчить про недостатність всіх активів підприємства для виконання своїх зобов'язань з погашення позик. Зазначена структура балансу є незадовільною і свідчить про те, що підприємство є напівзбанкрутілим. Тобто наявність непокритого збитку є вкрай негативним явищем в діяльності нашого підприємства. Інша ситуація спостерігається на досліджуваному підприємстві з позиковим капіталом. Відбулося його зростання на 956173 тис. грн. і у 2022 році він становить становить 2432166 тис. грн., що у структурі активів складає 123,68%. Тобто позиковий капітал у пасиві балансу перевищує загальні активи досліджуваного підприємства, що є негативною тенденцією. Дане збільшення позикового капіталу відбулося, як за рахунок зростання довгострокових зобов'язань і забезпечень, так і за рахунок зростання поточних зобов'язань і забезпечень. Загалом структура капіталу підприємства є незадовільною і потребує кардинальних змін. Зокрема потребує покриття непокриті збитки, а також

зменшення позикового капіталу, як довгострокового, так і поточного.

10. Здійснивши визначення типу фінансової стійкості на підприємстві, можемо відмітити, що у підприємства за всі аналізовані роки спостерігається нестійкий фінансовий стан. Даний факт свідчить, що запаси і витрати на підприємстві покриваються за рахунок власних джерел формування оборотних коштів, довгострокових позикових джерел, короткострокових кредитів, що в свою чергу призводить до порушення платоспроможності підприємства. Тому підприємству слід відновлювати свою фінансову рівновагу, за рахунок поповнення джерел власних засобів, скорочення рівня дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів.

11. Здійснивши аналіз відносних показників фінансової стійкості підприємства можна зробити висновок, що за 2020-2022 роки всі відносні показники фінансової стійкості не відповідали нормативним значення, окрім коефіцієнта ефективності використання фінансових ресурсів. Загалом всі відносні показники свідчать про неефективну систему управління власним капіталом ТДВ «Яготинський маслозавод». У балансі підприємства присутній непокритий збиток, який вкрай негативно впливає на показники фінансової стійкості підприємства. Підприємство є залежним від зовнішніх джерел фінансування, є збитковим, хоча ситуація в 2021 році була ще гіршою. Структура капіталу підприємства є незадовільною. Потребує покриття непокритий збиток у балансі підприємства, а також скорочення зобов'язань підприємства.

12. З ціллю поліпшення дієвості управління капіталом підприємства ми пропонуємо розробити політику формування капіталу власного за наступними етапами: 1. Аналіз формування власного капіталу в попередньому періоді; 2. Визначення загальної потреби у власних фінансових ресурсах; 3. Оцінка вартості залучення власного капіталу із різних джерел; 4. Забезпечення максимального обсягу залучення власного капіталу за рахунок внутрішніх джерел; 5. Забезпечення необхідного обсягу залучення власного капіталу із зовнішніх джерел; 6. Оптимізація співвідношення зовнішніх і внутрішніх джерел формування власного капіталу.

13. Визначення оптимальної структури капіталу є одним з найважливіших фінансових завдань будь-якого підприємства. Цю оптимальну структуру капіталу можна визначити при використанні ефекту фінансового важеля. Здійснивши розрахунок ефекту фінансового важеля, можемо відмітити, що в 2020-2022 роках ефект фінансового левериджу набув від'ємного значення, яке свідчить про те, що подальше залучення позикового капіталу призведе до ще більшого скорочення рентабельності власного капіталу. Позитивне значення фінансового важеля у 2021 і 2022 роках отримано за рахунок множення від'ємного значення між валовою рентабельністю і ставку відсотка та кредит на від'ємне значення відношення позикового капіталу до власного капіталу. Тому це значення не можна вважати позитивним. Негативне значення показника у 2020 році та у показнику на початку 2023 року було зумовлене тим, що диференціал фінансового важеля набував від'ємного значення, внаслідок перевищення ставки відсотка за кредит над коефіцієнтом валової рентабельності активів.

14. Здійснений розрахунок оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації її вартості та рівня фінансових ризиків показав, що найбільша середньозважена вартість капіталу у 2022 році, а найменша у 2021 році. На все це впливає як структура капіталу досліджуваного підприємства, так і ставка відсотку по кредиту за аналізовані періоди.

15. З метою підвищення фінансової стійкості підприємства ми пропонуємо ТДВ «Яготинський маслозавод» покращити структуру капіталу, погасити непокриту збитки підприємства, довести структуру капіталу до оптимального співвідношення, яке забезпечить беззбиткову діяльність. Тобто, збільшити питому вагу власного капіталу і зменшити частку залученого капіталу. Все це може призвести до покращення фінансового стану підприємства, підвищення показників фінансової стійкості підприємства, збільшення доходів підприємства, а відповідно і до покращення рентабельності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єва О.В., Мягих І.М., Росумака Т.Г. Власний капітал підприємства та проблеми його формування. Інтелект-XXI. 2016. № 6. С. 161-169.
2. Білик М.Д., Павловський О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: К.: КНЕУ, 2019. 592 с.
3. Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз: навчальний посібник. Житомир: Рута, 2003. 680 с.
4. Вівчар О., Саварин В. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.5. С. 146-150.
5. Вівчар О.Й. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства. Науковий вісник України. 2019. С. 146-150.
6. Ганієв А. Капітал акціонерного товариства: принципи формування, оптимізація структури. Ринок цінних паперів України. 2020. № 7. С. 41-45.
7. Горбатенко А.А. Особливості формування власних фінансових ресурсів підприємств в Україні. Економічний вісник Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди. 2010. Вип. 15/1. С. 195-201.
8. Городня Т. А. Економічна та фінансова діагностика: навч. посібник. Львів: 2017. 282 с. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз: підручник. Київ, 2017. 392 с.
9. Господарський кодекс України № 436-15, поточна редакція Редакція від 06.01.2023. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, № 19-20, № 21-22, С. 144. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
10. Дорош О. Фінансові операції з вкладання капіталу в дочірні підприємства Університетські наукові записки. 2019. № 2. С. 382-387.
11. Спіфанова І.Ю. Фінансовий аналіз та звітність: практикум ВНТУ, 2018. 83 с.
12. Зборовська Ю.О. Капітал підприємства: теоретичні аспекти

визначення суті капіталу Формування ринкових відносин в Україні. № 7. С. 35-39.

13. Золотаренко В.О. Функціонально-структурна модель управління структурою. 2018. С. 147-150.

14. Івченко Л.В., Удовик Н.Л. Власний капітал: джерела формування. 2021. № 1(28). Част. 1. С. 55-59.

15. Ілишева Н. Н. Аналіз фінансової звітності: посібник для студентів вузів. 2014. 431 с.

16. Іщенко Я.П., Галайда Л.В. Теоретичні основи формування власного капіталу підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 15. Ч. 1. С. 146-148.

17. Катан Л.І. Фінансові ресурси підприємства та особливості їх формування. Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. 2014. № 6. С. 38-44.

18. Клименко С.О. Методичний підхід до визначення потреби в капіталі переробних підприємств АПК 2021. № 4. С. 56-59.

19. Ковальов В. В. Курс фінансового менеджмента: підручник для вузів. 2016. 480 с.

20. Королюк Т.М. Облік власного капіталу й аналіз його впливу на інвестиційну привабливість акціонерних товариств : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.06.04 «Бухгалт. облік, аналіз та аудит». К., 2005. 22 с.

21. Короткевич О. Інтегральна оцінка ефективності управління фінансами організацій. Банківський вісник. 2015. С. 46–53.

22. Круш П.В. Капітал, основні та оборотні засоби підприємства 2-ге вид., доповн. і переробл. К. : ЦУЛ, 2018. 328 с.

23. Ксьондз С.М. Формування власного капіталу на вітчизняних підприємствах 2020. № 4. С. 131-134.

24. Куровська Н.О. Формування кредитних ресурсів у системі фінансування потреб сільськогосподарських підприємств 2019. Житомир : Вид-во «ЖНАЕУ», 2019. Т. 3. С. 52-55.

25. Ляшенко Г. П. Управління капіталом підприємства: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. Державна податкова адміністрація України; Академія держ. податкової служби України. Ірпінь : Академія ДПС України, 2005. 346с.

26. Малярець Л.М. Управління процесом росту власного капіталу підприємства : ХНЕУ, 2021. С 132.

27. Малярець Л.М., Пономаренко Н.М. Управління процесом росту власного капіталу підприємства. Монографія; за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. Л.М. Малярець. Харків: ХНЕУ. 2010. 227 с.

28. Мамонтова Н.А. Умови забезпечення фінансової стійкості підприємств//Фінанси України. 2007. № 8. С.103-106

29. Мамченко М.М. Теоретичні підходи до визначення сутності капіталу в економічній думці середини XVIII початку XIX ст. 2021. № 3. С. 129-133.

30. Матвійчук Л. О. Формування та оптимізація структури капіталу в системі фінансової безпеки підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук; спец. 08.00.04 економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) ХНУ, 2021. 20 с.

31. Матвійчук Л.О. Теоретичні основи структуризації капіталу підприємства. Економічні науки. 2019. № 5. Т. 2. С. 147-150.

32. Мельничук Л.Ю. Рентабельність власного капіталу як інтегральний показник результативності діяльності підприємств Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2022. С. 41-46.

33. Мних Є.В. Економічний аналіз: навчальний посібник Львів : Армія України, 2019.

34. Никитюк Т. Вплив рівня невизначеності на динаміку структури капіталу промислових підприємств України. 2021. № 2. С. 133-137.Обущак Т. Сучасні тенденції розвитку капіталу торговельних підприємств Економіка. Фінанси. Право. 2018. № 8. С. 3-8.

35. Нужна О. Власний капітал сільськогосподарських підприємств:

трактування, класифікація, структура. Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». 2012. Вип. 9(33). Ч. 2. С. 498-507.

36. Петленко Ю.В. Оптимізація джерел фінансових ресурсів підприємств. Фінанси України. 2008. № 6. С. 91-95.

37. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник перероб. та доп. К. : КНЕУ, 2020. 460 с.

38. Пожидаєва Т. А. Аналіз фінансової звітності: навчальний посібник. 2015. 320 с.

39. Пойда-Носик Н. Н. Оцінка ефективності й оптимізація структури капіталу в системі фінансової безпеки підприємства Фінанси України. 2019. № 10. С. 100-112.

40. Пойда-Носик Н.Н. Управління вартістю і структурою капіталу підприємства як елемент фінансової безпеки. 2019. № 6. С. 117-124.

41. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2023. № 73 Із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства фінансів ; № 48 від 08.02.2019. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

42. Рудницька О.М. Система управління капіталом Науковий вісник НЛТУ України. 2019. С. 267-261.

43. Савицька Г.В. Аналіз ефективності та ризиків підприємницької діяльності: методологічні аспекти. 2016. 272 с.

44. Салига К.С. Оптимізація структури капіталу підприємства практика та досвід. 2021. №10. С. 27-29.

45. Семенов Г. Оптимізація структури капіталу 2019. №4. С. 164-170.

46. Сіменко І. В. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник. Київ, 2016. 384 с.

47. Созанський Л. Й. Теоретичні аспекти сутності капіталу Науковий вісник, 2022 С. 273-278.

48. Соколов Я. В. Історія бухгалтерського обліку. 2016. 272 с.
49. Солонінко К. С. Макроекономіка. Навч. пос. К.: ЦУЛ, 2002. 320 с.
50. Сопко В.В. Власний капітал акціонерних товариств: особливості визначення та обліку. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. 2007. Вип. 17.6. С. 246-253.
51. Спільник І. Аналітичне забезпечення управління власним капіталом. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/15308/1/spilnyk.PDF>.
52. Теліженко О. М. Прогнозування прибутковості капіталу як передумова формування інвестиційної стратегії промислових підприємств: практика та досвід. 2021. №1. С. 3-5.
53. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник КНЕУ, 2020. С 554.
54. Тимощук Л.О. Вплив структури капіталу на вартість Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. 2021. № 7. С. 20-23.
55. Ткаченко Н. М. Економіко-правовий характер власного капіталу: функції і формування Підприємство, господарство, право. Науковопрактичний журнал. 2011. №5. С. 109-111.
56. Фаріон В.В. .Коробов, П. І. Орлов, К. Я. Петрова. Фінансова діяльність підприємства 2–ге вид., перероб. і доп. К. : Либідь, 2022. С 384.
57. Фаріон М.А . Лучко, С. М. Жукевич, А. В Фінансовий аналіз. Навчальний посібник Тернопіль., ТНЕУ. 2021. С 304.
58. Федорович Р.В. Теорія економічного аналізу: Підручник. Т.: Економічна думка, 2004. 401 с.
59. Філіпченко А. С. Світова економіка. Підручник. К.: Либідь 2001. 582 с.
60. Хмелевська А.В., Незборецька Г.М. Власний капітал за атрибутами об'єкту бухгалтерського обліку. Сталий розвиток економіки. 2011. № 2. С. 192-194.
61. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та аналіз. Навч.

пос. Житомир. ЖІТІ, 2001. 457 с.

62. Цал-Цалко Ю.С., Холод Б. І. Економіка підприємства. Навч. пос. Житомир. ЖІТІ, 2000. 388 с.

63. Цивільний кодекс України № 435-15, поточна редакція від 06.01.2023 Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023., № 40-44, С. 356. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/43515?test=dCCMfOm7xBWMr0oEZif2k8PiHI4pws80msh8Ie6>.

64. Чернецька Ю. А. Формування оптимальної структури капіталу підприємства Економічні науки. 2021. № 2, Т. 3. С. 109-112.

65. Чернюк Л. Г., Розміщення продуктивних сил України: Навч. посіб. К.: Кондор, 2012. 470 с.

66. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів К.: Каравела, 2014. 586 с.

67. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку. К.: Знання, 2015. 529 с.

68. Швиданенко Г. О. Управління капіталом підприємства : навч. Посіб КНЕУ, 2022. С 440.

69. Шкарабан С.І. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. Тернопіль, 2015. 325 с.

70. Школьник І. О. Теоретичні підходи до трактування поняття капіталу підприємства та його структури на сучасному етапі розвитку фінансової 2022. № 30. С. 24-28.

71. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб, 2020. 301 с.

72. Юхименко П. Теорії оптимізації структури капіталу підприємства та їх адаптація до українських економічних реалій 2019. № 2-3. С. 78-85.

73. Якимов Ю. Сучасні інформаційні системи в обліку власного капіталу підприємств з іноземними інвестиціями: аналіз основних функціональних аспектів 2011. С. 104-108.